

Folium Alpinum

VERENIGINGSBLAD

NEDERLANDSE ROTSPLANTENVERENIGING

140 · NAJAAR 2024

Wie, wat, waar?

Advertenties	advertenties.nrv@gmail.com	06-31220990
Algemene Zaken	secretariaat.nrv@gmail.com	06-51776092
Contributie	nrv.penningmeester@gmail.com	06-43062756
Folium Alpinum/Kopij	redactie.nrv@gmail.com	alleen mail
Geldzaken	nrv.penningmeester@gmail.com	06-43062756
Inlogcode ledenpagina	webmasternrv@gmail.com	alleen mail
Ledenadministratie	nrv.rotsplanten@gmail.com	06-55918526
Ledenpas NRV	nrv.rotsplanten@gmail.com	06-55918526
Mailinglijst	mailinglijst.nrv@gmail.com	06-51776092
Materialen NRV	b.vermeij@ziggo.nl	0348-415309
Reiscommissie	goverweij@hotmail.com	06-12777465
Secretariaat	secretariaat.nrv@gmail.com	06-51776092
Verkoopmarkten	goverweij@hotmail.com	06-12777465
Website, sociale media	webmasternrv@gmail.com	alleen mail
Zaaddistributie Algemeen	nrvzaaddistributie@gmail.com	alleen mail
Zaaddistributie Aanvragen	nrv-anita-zadenaanvraag@ziggo.nl	alleen mail
Zadenverkoop	b.vermeij@ziggo.nl	0348-415309

Colofon

Folium Alpinum verschijnt twee keer per jaar, in februari en augustus. De ledenlijst en zaadlijst zijn te vinden op het ledengedeelte van onze website, waar ook zaken te vinden zijn zoals financiën, jaarstukken e.d. Voor leden die geen toegang hebben tot internet is er de gelegenheid om per post deze stukken te ontvangen. Bel naar Joost Riksen 06 – 517 760 92

ISSN nummer: 1571-4462

Fotografie: Alle foto's zijn van de auteur of zo nodig bijgevoegd door de redactiecommissie.

Tekeningen: Peter Groot

Vormgeving en drukwerk: Devaca - Creative Support

Disclaimer

Het bestuur, de redactiecommissie van FA en welke NRV commissie dan ook, noch de NRV als vereniging, zijn op enigerlei wijze aansprakelijk voor:

- Schade ontstaan door werkzaamheden zoals omschreven in artikelen, beschrijvingen of andere tekst in deze uitgave, de NRV website of onze Facebookpagina en Forum
- Of schade door welke oorzaak ook ontstaan tijdens het deelnemen aan evenementen aangekondigd in deze uitgave, op de NRV website, Facebookpagina of Forum, hoe ook genaamd.

Bestuur N.R.V.

Voorzitter • Gert Hoek

☎ 06-54914948
✉ voorzitter.nrv@gmail.com

Secretaris • Joost Riksen

☎ 06-51776092
✉ secretariaat.nrv@gmail.com

Penningmeester • Gert Geensen

☎ 06-43062756
✉ nrv.penningmeester@gmail.com

Lid • Gerard Verweij

☎ 06-12777465
✉ goverweij@hotmail.com

Lid • Jos Cuijpers

☎ 06-51699974
✉ kwekerijalpina@gmail.com

Ledenadministratie • Martien Kerk

☎ 06-55918526
✉ nrv.rotsplanten@gmail.com

Redactiecommissie

Martien Kerk, Tjitske Riksen, Gert Hoek,
Han van Leeuwen

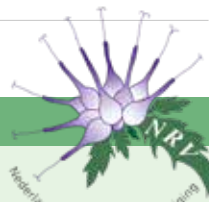
Kopij en contact Folium Alpinum

redactie.nrv@gmail.com

Foto's via www.wetransfer.com

Het bestuur behoudt zich het recht voor artikelen grammaticaal te corrigeren, in te korten en indien nodig te weigeren.

Coverfoto: Jeroen van Berkorn,
Pian del Re

Contributie

Nederland

€ 32,50 (1 dec. – 30 nov.)
€ 30,00 bij automatische incasso
Na 1 juni bedraagt de contributie € 17,50

Buitenland

€ 40,00 (1 dec. – 30 nov.)
€ 37,50 bij automatische incasso
Na 1 juni bedraagt de contributie € 20,00

De automatische overboekingen voor het nieuwe verenigingsjaar worden geïnd in de eerste twee weken van december. Van leden die zelf de contributie overmaken wordt verwacht dat dit voor het nieuwe verenigingsjaar op 15 december op onze rekening staat. Na 15 december ontvang je een herinnering. Hebben we op 31 december nog geen contributie ontvangen dan wordt het lidmaatschap automatisch beëindigd. Graag je lidmaatschap nummer bij de overboeking vermelden. Als je een herinnering voor de contributie wilt ontvangen, schrijf je dan in voor de mailinglijst.

Rekeningnummer NRV

NL05ABNA0450898083 (BIC: ABNA NL2A)

Adverteren • Tjitske Riksen

☎ 06-31220990
✉ advertenties.nrv@gmail.com

Tarieven (per uitgave)

1/1 pagina: € 40,00 1/2 pagina: € 20,00
1/4 pagina: € 10,00

Op de nrv-website: € 10,00 per maand
Aanleveren op 1/1 of A5-formaat.
Advertentiebetalingen na ontvangst rekening.

Inhoudsopgave

Van het bestuur

8

Oproep

9

Zaaddistributie 2024

9

FA op de website

11

NRV-Agenda

12

Verslag Doe Dag

16

Artikelen

NRV tuin- en kwekerijbezoeken op 8 juni 2024	20
Pian del Re - Een Italiaans plantenparadijs	28
Reis door Noord Spanje - deel 3	38
Orchideeën in de Traaise polder	54
Een reis door Kirgizië	58
Het is het wachten waard	69
Bezoek voor de vogelmelk	71
Een bezoek aan de Jostedalsbreen in Noorwegen	80
De geslachten Maihuenia & Mutisia	87
Een bezoek aan de bergen rond Santiago	90
Een bezoek aan de Dolomieten	103
Saxifraga x polita Geert Borgonje	107
Een bezoek aan de Matka canyon	109
Hoe krijgen we een bloeiende Sternbergia lutea	114

NRV info & Agenda

Van het bestuur

Als dit Folium Alpinum bij u in de bus valt, is er alweer een heleboel gebeurd. Wat betreft de NRV een jaarvergadering, de voorjaarsverkoopdag en een NRV-uitje. De verkoopdag werd gehouden op de grasvelden bij het kassencomplex. Dit in verband met de nieuwe inrichting van de terreinen om en op de Botanische Tuinen. De hele Uithof wordt autoluw gemaakt en de entree van de Botanische Tuinen wordt vernieuwd. Ik was begin juni op de Tuin en van het grasveldje waar we normaal stonden, was niet veel meer over. We hadden mooi weer en er was ook genoeg publiek om het gezellig te maken.

Zaterdag 8 juni was een NRV-uitje georganiseerd door Jos Cuijpers om vooral houtige gewassen te bewonderen in tuinen en kwekerijen in Limburg en Noord-Brabant (elders volgt een verslag).

Als bestuur zijn we alweer druk bezig met de voorbereidingen voor komend najaar en volgend voorjaar. Door de veranderingen bij de Botanische Tuinen Utrecht zou het zo maar eens kunnen zijn dat we tijdelijk weer elders naar toe moeten met onze activiteiten. Houd dus de Social Media en de nieuwsbrief in de gaten om eventuele wijzigingen op tijd te kunnen noteren in uw agenda. En dan nog even het weer van afgelopen voorjaar, een van de natste tot nu toe. Ondanks een goed gedraineerde rotstuin heb ik toch wel schade aan sommige planten. Hier

en daar valt een kussen van een zilver *Saxifraga* helemaal weg en ook een aantal planten die van oorsprong in Turkije voorkomen, hebben niet zo'n schik. Ook het grote aantal naaktslakken geeft de nodige hoofdbrekens. Zaailingen komen niet boven de potranden uit en planten zoals mini Hosta's worden tot op de grond opgevreten.

Ikzelf ga eind juni naar de Dolomieten en naar de omgeving van Lago Maggiore maar op het moment dat ik dit schrijf (half juni) is er een pak sneeuw gevallen op de Dri Zinnen. Ik hoop maar dat deze sneeuw eind juni weer een beetje weg is. Als jullie dit lezen zitten de meeste vakanties er alweer op, de redactie hoopt op vele mooie reisverhalen en nog meer op mooie artikelen voor het FA. Ik schrijf dit 'van het bestuur' met twee petten op; als voorzitter en als eindredacteur van FA en met de laatste pet op toch even deze noodkreet.

Dit FA is ook al dunner dan jullie gewend zijn omdat er gewoon niet meer kopij is. Als we geen kopij aangeleverd krijgen van jullie, onze leden, betekent dit dat het FA dunner en dunner wordt en er een soort van nieuwsbrief overblijft!!! Kijk nog eens in FA 139 naar de instructies die Han van Leeuwen (de andere eindredacteur) voor jullie heeft geschreven en misschien geeft dit toch wat inspiratie om ook eens een artikeltje over een reisje, een plantensoort of iets anders te schrijven voor het FA.

Namens bestuur en redactie, Gert Hoek.

Oproep

Zoals jullie al vernomen hebben, ga ik in maart 2025 stoppen met mijn bestuursfunctie als secretaris. Ik heb dan een periode van zeven jaar erop zitten, een periode waarin veel gebeurd is. Natuurlijk minder leuke dingen, zoals onder andere de hele corona situatie en de locatie wisselingen voor de lezingendagen, dingen die veel tijd en energie kosten. Maar ik kan vooral terugkijken op heel veel mooie dingen die we als bestuur hebben kunnen regelen voor alle leden. Denk hierbij aan het verzorgen van sprekers wat ik op een bepaald moment heb overgenomen van Theo Stronks en het verder opzetten en maken van de nieuwsbrief. Iets waar Bart Moerland mee begonnen was toen het aantal FA uitgiften terugging van vier naar twee per jaar en wat ik samen met Piet Kok heb overgenomen toen Bart als bestuurslid en eindredacteur afscheid nam. Er is nu een nieuwsbrief die tien keer per jaar rond gestuurd wordt via de mailinglijst, die op de website geplaatst wordt en die dient als een bron van informatie wat niet in het FA geplaatst kan worden. Er zijn 140 leden die hem via de mailinglijst ontvangen en vele andere leden zullen hem via de website lezen. Dit zijn, naast het reguliere secretariële werk, de belangrijkste taken die ik als secretaris binnen dit bestuur heb uitgevoerd. Natuurlijk, een bestuursfunctie kost tijd en op sommige momenten levert het ook wel wat stress op maar ik heb het altijd met veel plezier gedaan. En dat komt met name ook door de bestuursleden waar ik mee heb mogen samenwerken.

Daarom hoop ik dat er zich snel iemand aanmeldt die mij kan opvolgen en het bestuur weer compleet kan maken zodat continuïteit van de NRV behouden blijft. Mocht u vragen hebben of meer informatie willen dan kunt u contact met mij, of een van de andere bestuursleden opnemen.

Joost Riksen

Zaaddistributie 2024

De zaaddistributie is al jaren een schitterende activiteit van de NRV. Elk jaar hebben we een mooie zadenlijst en leden kunnen gratis twintig zaden aanvragen. Dit artikel met daarin tips en andere belangrijke zaken is vooral bedoeld voor de zaadinzenders. De instructies voor de zaadaanvragers staan in november op de ledenpagina van onze site en op Facebook.

Er zijn zaden die vrij laat rijpen en dus pas laat ingezonden kunnen worden. Om daarin tegemoet te komen is er al enkele jaren de mogelijkheid om tot half november zaden in te sturen. Zaadinzenders moeten wel vóór 15 oktober hun zadenlijst opsturen. Daarna wordt de zadenlijst gemaakt en in de eerste week van november wordt deze lijst voor de leden op de ledenpagina van de website gezet. Vanaf dat moment tot begin december kun je zaden kosteloos aanvragen.

Als je nog geen inlogcode voor de ledenpagina hebt, vraag deze aan bij Piet Kok: pietkok2@gmail.com.

De zadenlijst kun je zelf uitprinten. Is dat niet mogelijk, omdat je geen PC hebt of om een andere reden, dan kun je de zadenlijst aanvragen bij Martien Kerk: 06-55918526 of even een aanvraag sturen naar Koninginnelaan 53, 5491HB, Sint-Oedenrode. Mailen kan uiteraard ook: nrvaaddistributie@gmail.com.

Enkele belangrijke zaken

Stuur zaden op in lekvrije papieren zakjes. Plastic zakjes kunnen ook gebruikt worden, mits de zaden heel goed gedroogd zijn. Pas op bij postzegel- en muntzakjes, want die lekken meestal in de hoeken. Plak die hoeken dicht. Goed dichtgeplakte koffiefilters zijn ook prima te gebruiken. De zakjes a.u.b. voorzien van de naam van het zaad in blokletters. Bij de zaden moet een lijst worden bijgesloten met de namen van de zaden in alfabetische volgorde. Dit voor een gemakkelijke verwerking.

Stuur in ieder geval vóór 15 oktober een lijst met zaden op en let er goed op of de zaden die nadien ingezonden worden ook daadwerkelijk op die lijst staan. En stuur zeker vóór 15 november de zaden op (plus opnieuw de lijst). Zet je naam en lidnummer op de lijst in verband met de voorrang die je krijgt bij het aanvragen van zaad.

Een lijst met zaden kun je ook mailen naar nrvaaddistributie@gmail.com. Martien Kerk coördineert de aanvragen, de verpakking van de zaden en de verzending naar de aanvragers. Momenteel is er een werkgroep, die bovengenoemde taken met veel plezier uitvoert. Vanaf september tot half januari wordt er hard gewerkt om alles zo te verwerken, dat alle aanvragen medio januari klaar zijn.

Als je vragen of opmerkingen hebt over de zaaddistributie, kun je dat doen via mail of bellen. nrvaaddistributie@gmail.com, 06-55918526

De zaden met de zadenlijst moeten opgestuurd worden naar Martien Kerk, Koninginnelaan 53, 5491HB Sint-Oedenrode.

Zend zaden in

Het afgelopen jaar hebben 36 zaadinzenders (donoren) zaden ingeleverd. Hierbij wil ik alle inzenders en helpers bedanken voor het verpakken en versturen van de zaden naar de leden. We hopen dat er dit jaar weer genoeg zaadinzenders zullen zijn. Onder de inzenders zijn ook leden, die al jaren zaden verzamelen in eigen tuin of uit het wild. Zij verzamelen zaden om zodoende onze leden in de gelegenheid te stellen in het bezit te komen van planten die niet zomaar te koop zijn. Het zaaien en het grootbrengen van planten is ook een heel leuke en uitdagende bezigheid. We willen een grote diversiteit aan zaden hebben en daardoor een aantrekkelijke zadenlijst aanbieden, zodat er voldoende keuze gemaakt kan worden. Vorig jaar hadden we maar ongeveer 600 soorten en maakten ongeveer 100 leden gebruik van de zadenlijst. Daarom wil ik een vriendelijk beroep doen op onze leden om zaden in te sturen. Op zich is het niet moeilijk om zaden te verzamelen, te bewaren en op te sturen. Een beetje moeite en je kunt daarmee vele leden en zeker nieuwe leden helpen om op een goedkope manier aan nieuwe planten te komen. Het aanvragen en versturen is gratis. Verzamelen kun je eigenlijk al vanaf mei/juni.

In nummer 128 van het FA, najaar 2018, staat een heel mooi artikel van Geert Borgonje over het verzamelen, schonen en bewaren van zaden.

De zaaddistributie is een belangrijk en essentieel onderdeel van de activiteiten van onze vereniging en al heel wat leden hebben we blij kunnen maken met aangevraagde zaden. Dus insturen alstublieft. Succes met het verzamelen en stuur veel soorten zaden op.

Namens de commissie zaaddistributie,
Martien Kerk

FA op de website

Een boekenplank

In de vorige FA werd al vermeld dat we plannen hadden om de oude(re) FA's meer toegankelijk te maken. Tot nu toe was het alleen mogelijk om binnen één enkele FA te zoeken. Sinds kort is het mogelijk om te zoeken binnen de volledige database van oude(re) FA's.

Als je naar beneden scrolt op deze pagina (staat onder het kopje 'ledenpagina' in het menu van de website), dan zie je alle FA's die op dit moment gedigitaliseerd zijn. Helemaal bovenaan zie je twee symbooltjes. Een vierkantje, en een loep. Als je op het vierkantje klikt, dan wordt de 'boekenplank' full screen en zie je de laatste FA links bovenaan op deze boekenplank staan. Het loepje is bedoeld om binnen de volledige database van FA's te zoeken. Geef een trefwoord op, en je krijgt een overzicht van de zoekresultaten. Om het aantal resultaten te beperken is het verstandig om zo nauwkeurig mogelijk te zijn met de zoekwoorden. Het trefwoord 'Gentiana' geeft duizenden resultaten, maar 'Gentiana cruciata' al een heleboel minder.

Deze FA's zijn niet te downloaden. Daar is bewust voor gekozen. Ze zijn wel allemaal digitaal te verkrijgen bij de webmaster. Let wel: een gedownload exemplaar heeft niet de bladermogelijkheid die we online wel hebben...

Uiteraard willen we zo snel mogelijk alle nog

niet gedigitaliseerde FA's en NRW's online zetten. We hebben daarbij jouw hulp nodig. Er moet nog een flink aantal ingescand worden. Dat kunnen wij, bestuur en webmaster, niet alleen. Dus: heb je een scanner, en wil je daarbij helpen, dan horen we dat graag. Stuur een mailtje naar webmasternrv@gmail.com!!

NRV Agenda

Lezingendagen

De lezingendagen vinden dit jaar plaats in De Botanische Tuinen Utrecht, Harvardlaan 10 (de achteringang). Ze beginnen om 10.00 uur en zijn rond 15.00 uur afgelopen. Tijdens de lunch is er zoals altijd de mogelijkheid om (vanuit de kofferbak) planten te verkopen.

7 september 2024

Liefhebbersmarkt Botanische Tuinen Utrecht

Meer over deze succesvolle markt volgt als er meer informatie bekend is maar schrijf de datum alvast in uw agenda.

Let op: Voor de liefhebbersmarkt is het niet meer mogelijk om met een geldige NRV ledenpas gratis de markt te bezoeken. Dit is een besluit vanuit de Botanische Tuinen. Zij geven aan dat inmiddels meerdere verenigingen hun medewerking verlenen aan het organiseren van de markt terwijl hun leden wel entree betalen. Een begrijpelijk besluit. Op hun website staan de toegangsprijzen vermeld.

19 oktober 2024

Lezingendag

De bijzondere flora van Patagonië door Jan Blokland

In november/december 2008 heeft Jan een

1. *Viola auricola*

rondreis gemaakt door Zuid-Patagonië.

De reis was georganiseerd door Ger van den Beuken van de Nederlandse Rotsplanten Vereniging. Het woeste en geïsoleerde Patagonië is vooral bekend om zijn grote uitgestrekte droge vlakten, maar ook om de diepgroene meren en krakende gletsjers van het Andesgebergte. Een ongelooflijke verscheidenheid aan landschappen en zeer bijzondere en interessante vegetatie (1) en dierenwereld is daar te zien.

Patagonië is ongeveer even groot als heel Groot-Brittannië. Het aantal inwoners is echter slechts 320.000. De meeste daarvan wonen in het noorden waar het klimaat aanzienlijk milder is. In het dun bevolkte zuiden ligt een aantal prachtige natuurparken, waarvan het nationaal park Les Glaciares met zijn enorme in een meer uitkomende gletsjers de bekendste is. Maar ook het nationaal park Torres del Paine in Chili en het zeer afgelegen nationaal park Perito Moreno in Argentinië zijn adembenemende mooie stukjes natuur. De presentatie op deze morgen geeft een indruk van deze reis langs de natuurparken in Zuid-Patagonië. De overnachtingen vonden meestal plaats in een van de spaarzame

estancia's (grote boerderijen), van waaruit de groep uitstapjes maakte in de omgeving om de bijzondere flora(2) te fotograferen. Maar ook de bijzondere dieren, zowel groot als klein en mooie panorama's zorgen voor een afwisselend geheel waarin een goed beeld wordt gegeven van de prachtige natuur die dit gebied rijk is.

De middaglezing wordt verzorgd door Harry Jans. De titel van zijn lezing is: Cultuur van Alpine planten en hij zal het hebben over zeer verschillende planten waarbij plaats in de tuin, grondsoort (mengsels) en vermeerdering ter sprake zullen komen. En natuurlijk, vragen zijn welkom.

2. *Lecanophora subacaule*

9 november 2024

Lezingendag

Voor de lezingendag van november hebben we weer een buitenlandse spreker uitgenodigd, Kaj Andersen(3) uit Denemarken. Kaj is een specialist van crevice gardens en rotstuinen in het algemeen en is regelmatig aanwezig als verkoper van alpiene planten op internationale plantenmarkten. Zo zal hij ook aanwezig zijn op de liefhebbersmarkt in de

Botanische Tuinen Utrecht, op 7 september aanstaande.

Kaj zal in november drie korte maar hele mooie lezingen verzorgen, hij licht ze zelf even kort toe.

“BANGSBO BOTANICAL GARDEN, CREVICE AND TUFA GARDEN”

De Bangsbo lezing gaat over de bouw van de crevice garden(4) en het tufsteen bed. Vanaf de eerste dag tot aan het einde zien we hoe ZZ en Jouce (uit Tsjechië) met de beschikbare materialen werken. Je ziet welke planten ze in de bedden hebben gebruikt, maar ook wat er

3. *Kaj Andersen*

nog meer gebeurt in de Bangsbo botanische tuin van Fredrikshaven.

“ON BOTANICAL TRIP WITH RICK LAMBERT TO ITALIAN MOUNTAINS”

De lezing met Rick Lambert (op één van de foto's met camera), gaat over een reis naar het Maniva gebergte en de Dolomieten in Italië. We zijn hier vele malen als gids geweest met mensen uit Canada, Schotland en andere landen. Rick had ons gevraagd of we samen een reis naar deze gebieden konden maken, op zoek naar interessante planten. Het werd een reis die ons verschillende verrassingen opleverde.

“SWITZERLAND, A MOUNTAINS PARADISE” Zwitserland, een “Mountain Paradise”, is een lezing, waarbij we verschillende bergen in Zwitserland bezoeken, sommige bergen hebben we al vele malen bezocht. Dit zijn meestal plekken waar niet veel toeristen komen. In deze lezing laten we vele mooie alpenplanten zien.

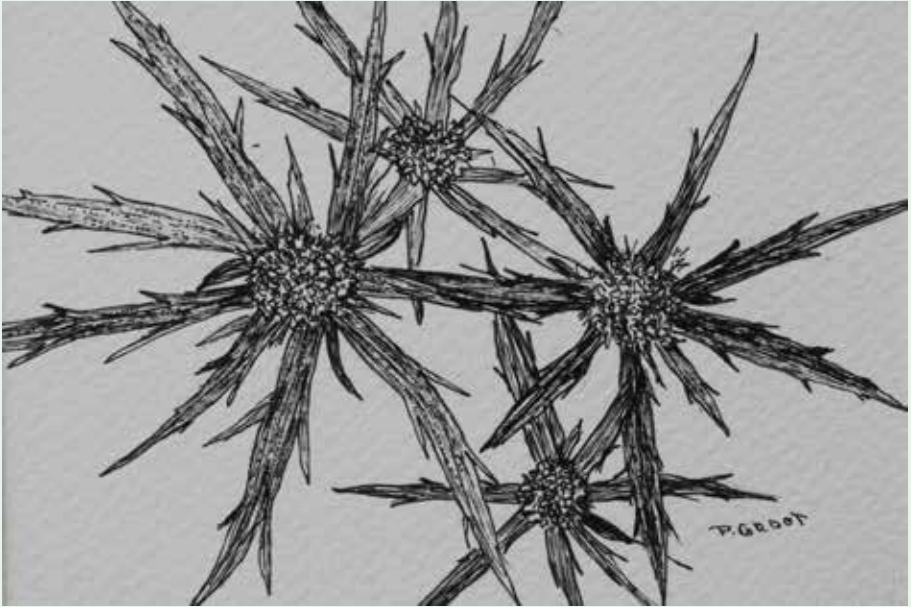
14 december 2024

Doedag

Deze zal weer plaatsvinden in de Botanische Tuinen Utrecht, het programma volgt later.

4. *Bouw van de crevice garden*

11 Januari 2025

Lezingendag

Het programma voor volgend jaar ligt nog niet vast, maar zet de datum alvast in uw agenda. Zodra er meer bekend is laten we dit natuurlijk aan jullie weten. Dit zal gaan via de Website, de nieuwsbrief en het Forum. Mocht je nog geen nieuwsbrief ontvangen en wil je dit wel graag, meldt je dan aan via het volgende mailadres: mailinglijst.nrv@gmail.com

8 februari 2025

Lezingendag

Zie de mededeling bij januari.

8 maart 2025

Jaarvergadering

In de ochtend zal de ledenvergadering plaatsvinden. Meer informatie hierover en de jaaroverzichten zullen via het ledengedeelte van de website en mailinglijst verspreid worden.

Een papieren versie is natuurlijk ook aan te vragen, stuur hiervoor te zijner tijd een mail naar onze secretaris, Joost Riksen, secretariaat.nrv@gmail.com

Net als vorig jaar willen we weer een plantenbespreking houden na afloop van de vergadering. Daarom een oproep aan iedereen om planten mee te nemen. Dit hoeven geen bloeiende planten te zijn, een moeilijk te kweken plant of een soort met mooie bladeren of een mooie groeivorm mag natuurlijk ook. En als je een plant hebt waar je een vraag over hebt betreffende de cultuur, naam of iets anders kun je die ook meenemen. Er is vast wel iemand aanwezig die iets erover vertellen kan.

Daarnaast houden we natuurlijk ook weer een plantenverloting en tijdens de lunch is er gelegenheid om planten te verkopen.

Verslag Doedag 16 december 2023

- TEKST: WILLY DORRESTEIJN
- BEWERKING: REDACTIE
- FOTO'S: BERT STEGEMAN

1. Colle du Tourmalet

Deze inzending was te laat voor de voorjaarseditie, maar zeker vanwege de informatieve inhoud van de lezing door Jos van Bergen wilden we u dit verslag niet onthouden. Hopelijk inspireert dit verslag de lezers om ook eens aan te sluiten bij deze leerzame winteractiviteit, die ook voor de komende decembermaand weer op de agenda staat. Zie hiervoor de agenda voor in deze uitgave.

Op zaterdag 16 december 2023 hadden we traditiegetrouw de doedag. We zijn weer op onze oude vertrouwde locatie, het kassencomplex van de Botanische Tuinen Utrecht. Er is weer een goed gevuld programma, alleen kon Arie Vermeer niet aanwezig zijn door ziekte.

Onze voorzitter Gert Hoek opent de doedag met enkele mededelingen.

Als eerste volg ik de lezing over bergwandelen door Jeroen van Berkum. Hij heeft veel foto's uit de Pyreneeën waar de Tour de France ook rijdt, zoals de Col de Molet. Hij vertelt over de vele plantensoorten die hij zag tijdens zijn wandelingen. Daarna volgt Pic du Midi, 2260 m hoog, waar ook veel andere wandelaars bleken te zijn.

Cirque de Gavarnie is de grootste waterval van Europa in de Haute Jura in Frankrijk. We zien ook Picos de Europa, een nationaal park in Spanje. Het is op deze plaats onmogelijk de vele getoonde planten te benoemen,

ik kan u adviseren er volgende keer zelf bij te zijn.

Daarna volgen de Alpen, Duitsland, Slovenië en de Italiaanse bergen. Ook de fotogenieke alpenmarmotten komen voorbij. Tot slot nog wat plaatjes van Kirchberg in Oostenrijk. Met al die plantenfoto's krijg je weer zin de bergen te bezoeken.

Hierna volgde de lezing van Jos van Bergen over het veredelen van heksenbezems. Hij ging stapsgewijs door het gehele proces van het vermeerderen. Het begint bij het nemen van gezonde griffels. Zijn voorkeur gaat uit naar jonge griffels van 1 à 2 jaar oud met één of meer zijtakjes. De onderstammen komen van een boomkweker. Voor de *Pinus* gebruikt Jos voor de twee-naaldige soorten *Pinus uncinata* en voor de vijf-naaldige soorten

Pinus wallichiana of als alternatief *Pinus armandii*. Griffels van een vijf-naaldige soort kunnen ook op een twee-naaldige onderstam geplukt worden, maar het omgekeerde kan niet. Voor alle *Picea* soorten wordt de *Picea abies* als onderstam gebruikt. *Abies* is de meest kieskeurige groep als het gaat om de onderstammen. Er wordt veel gebruik gemaakt van *Abies alba*, *Abies koreana* en *Abies nordmaniana* als onderstam, maar de beste resultaten worden behaald met een onderstam van dezelfde soort als de griffel.

Belangrijk bij het enten is het gebruik van goed scherp en schoon gereedschap. Een zandsteentje voor het slijpen en medicinale alcohol voor het ontsmetten helpen daarbij. Naast een entmes is een fijn snoeischaartje en een zachte poetsdoek handig. De beste periode voor het enten is per soort verschillend.

2. Aandachtig luisteren naar Jos van Bergen

Pinus kan het beste in december of januari geënt worden, *Abies* in januari als hij goed in rust is om harsen te voorkomen en als laatste volgt de *Picea* in februari.

De griffel wordt ontdaan van de onderste naalden, waarbij de bast niet beschadigd mag worden. Daarom worden bij *Abies* de naaldjes meestal weggeknipt. Ook de onderstam moet goed schoon gemaakt worden en van de overvloedige zijtakken ontdaan worden. Boven de entplek moeten wel wat takjes overblijven om te zorgen dat er groei in de onderstam blijft. Na het aansnijden moet de griffel zo in de onderstam geplaatst worden dat minstens aan één zijde de groeilaag aansluit en vervolgens moet een elastiekje strak aangebonden worden. Zorg dat je de snijvlakken nooit aanraakt, om besmetting te voorkomen. Daarna worden de planten op een beschutte plek weggezet in een folietunnel, tot de ent na 6 tot 8 weken vergroeid is. Daarna kunnen de planten naar buiten als er geen vorst meer is, waarbij bescherming tegen te felle zon nog wel belangrijk is. De jonge planten zijn erg gevoelig voor verbranding. Ze houden ook niet van natte voeten, dus zorg voor een goede afwatering. Te lange uitlopers bij de *Pinus* soorten kunnen het beste gedeeltelijk uitgebroken (ingekort) worden, dit noemt men 'kaarsen'. Door de nieuwe uitlopers rond de stomp ontstaat een compactere plant. *Abies* en *Picea* worden met lichte snoei in vorm gehouden. Een belangrijke maatregel bij het kweken van heksenbezem coniferen is het poetsen. Dit betekent dat regelmatig de dode naalden uit de koppen van de planten verwijderd moeten worden. Hiermee voorkom je dat de planten door schimmels en bacteriën worden aangetast. Naast de rotstuin zijn

deze planten ook erg geschikt in troggen. Een zeer instructieve lezing van Jos, die misschien voor een aantal toehoorders nog voor een nieuwe uitdaging kan zorgen. Voor wie dat niet wil, heeft Jos veel mooie planten in de aanbieding.

3. Gert Hoek legt uit

Gert Hoek had een aantal planten uit zijn ruime collectie meegenomen die op dat moment interessant waren om te bespreken. Naast planten uit Zuid-Afrika had hij ook veel andere buitenlandse planten en bolletjes bij zich. Bij het zaaien opletten dat het zaad soms eerst moet weken. Ook planten die koude willen hebben op het zaad voordat ze gaan kiemen, reageren beter als ze eerst volgezogen zijn. Bij veel plantensoorten moet je wel geduld hebben om planten in bloei te laten komen. Het kan soms meerdere jaren duren voor je een plant uit zaad tot bloei hebt gebracht. Ook kussenplanten kwamen

aan bod. Daarnaast had hij wat zeldzame sneeuwkllokjes, waarvan de bijzondere soorten soms honderden euro's per plant kosten. Ook sprak hij over *Allium* en *Oxalis*. Al met al een leerzame lezing met veel praktische tips.

Harry Jans gaf een workshop Adobe Lightroom. Helaas is dit programma sinds enkele maanden niet meer gratis te gebruiken, maar voor iemand die veel foto's maakt en ze voor lezingen gebruikt, levert dit programma voor een vergoeding van ongeveer € 10,- per maand wel veel handige mogelijkheden. Als alle foto's die ingevoerd zijn goed gelabeld zijn, is het een heel geavanceerd programma voor het opzoeken van plaatjes. De foto's kunnen gewoon in mappen blijven van het moment en de plaats waar ze geschoten zijn en met gerichte zoekopdrachten kunnen daaruit plantensoorten bij elkaar gezocht worden. Het vergt wel wat discipline om alles direct van de juiste zoektermen te voorzien, maar als je eenmaal gestart bent en je hoeft alleen de nieuwe aanvullingen bij te houden, kun je met enkele muisklikken snel veel bij elkaar zoeken, zoals gegevens van plaats en datum met de originele opname erbij. Zoals de camera het heeft vastgelegd, wordt de locatie op Google maps weer gegeven. Voor de actieve fotograaf een mooie verdieping van de hobby. Harry bedankt voor de kijk in deze mogelijkheden.

Onze secretaris Joost Riksen had nog een leuke presentatie over Oostenrijk voor luie rotsplantenliefhebbers. Niet dat Joost in deze categorie valt en voor de echt luie mensen, die volgens mij meestal geen tuin hebben en zeker geen rotsplanten, was zo'n reis ook niet een echte optie. Wat hij met de uitdagende

titel wilde aangeven is, dat je niet altijd hele lange wandelingen hoeft te maken om leuke planten waar te nemen in berggebieden. Veel mooie plekken zijn met de auto goed te bereiken of met een korte wandeling vanaf een parkeerplaats. Ook een autorit naar een lift met een korte rondwandeling boven levert vaak veel mooie waarnemingen op. Joost liet aan de hand van een aantal mooie foto's zien wat een reis met relatief weinig inspanning aan moois kan opleveren.

4. Een mooi bloeiende *Massonia*

Het was al met al weer een geslaagde Doedag en fijn dat we op de Botanische Tuinen terug zijn.

NRV tuin- en kwekerijbezoeken op 8 juni 2024

• TEKST & FOTO'S: HAN VAN LEEUWEN

Gisteren was het zover, in alle vroegte vertrok ik naar Vierlingsbeek om samen met de organisator van deze dag, Jos Cuijpers, een aantal tuinen/kwekers in Limburg en Brabant te gaan bezoeken. Het weer was goed en het beloofde een mooie dag te worden. Er hadden zich voldoende leden aangemeld om deze dag mee te maken, ondanks wat late afmeldingen waren er toch nog 18 leden die de gehele of een gedeelte van de dag acte de préséance gaven en ze zullen er geen spijt van gehad hebben.

Hier bleek ook dat het in onze club niet alleen om de planten gaat, de intermenselijke contacten spelen ook een grote rol. Onze voorzitter Gert had Geert Bourgonje en zijn echtgenote opgehaald en zijn aanwezigheid werd door de andere bezoekers en vooral ook de bezochte tuineigenaren zeer op prijs gesteld.

De eerst tuin die bezocht werd, was die van Wiel Linsen in Baexem. Een prachtige tuin met een oppervlakte van circa 1500 m2 met een klein stukje kwekerij erbij. We werden gastvrij ontvangen met koffie en lekkere Limburgse vlaai, wat er bij de bezoekers uit het gehele land na een lange reis met veel genoeg in ging. Daarna werd er uitgebreid rondgekeken in de tuin en kwekerijhoek met deskundige uitleg van de eigenaar (1). In deze tuin zijn zo'n duizend dwerggroeiende bomen aanwezig in allerlei vormen en snoeiwijzen. De nadruk ligt duidelijk op de coniferen, maar er zijn ook veel mooie loofbomen in allerlei varianten aanwezig. Een blikvanger was zeker een grote *Abies koreana* 'Ice Breaker' van een jaar of 25 oud (2), met hele mooie lichtgrijze dichtgekrulde takjes. Een opmerking die ik

1. Wiel (l) geeft uitleg aan de bezoekers

veel hoorde was hoe netjes verzorgd deze tuin erbij lag. Alle planten stonden op een mooie ruimtelijke manier gerangschikt in perken met verharde paden ertussen. Her en der waren perkplanten en enkele voor ons bekendere rotsplanten (foto 3 op de linkerpagina) gebruikt om het geheel wat op te fleuren. Alle bedden waren afgestrooid met een laag boomschors en er was tot veler verbazing geen onkruidje te bekennen. Recht achter in de tuin bevond zich een kwekerijhoek waar vele soorten in keurige bedden in de volle grond stonden te groeien (4). Het is duidelijk dat Wiel een ware kunstenaar is op het gebied van de kweek van minibomen; er zijn veel ideeën opgedaan en door menig van

2. *Abies koreana* 'Ice Breaker'

ons ook verlanglijstjes opgesteld. Na een paar uur moest de reis voortgezet worden naar het volgende bedrijf en werden Wiel en familie hartelijk bedankt voor hun gastvrijheid.

De tweede stop was de kwekerij en rotstui van ons lid Piet Vergeldt in Lottum. Hier werd eerst de meegebrachte lunch genuttigd en vervolgens werd na een korte inleiding

4. Een stukje van de kweekhoek

door Piet over de historie van de kwekerij, de kwekerij en de tuin bekeken. Aan alles was gedacht, voor de slecht ter been zijnde Geert stond een golfkar (5) klaar om toch op een aangename wijze de tour door deze grote kwekerij mee te kunnen maken. Het bedrijf is opgezet door Piet, maar wordt nu door zijn twee zoons geleid. Er is een uitgebreid assortiment met *Acer*, *Ginkgo* (6), *Magnolia* en *Cornus*, met ook een aantal eigen selecties. Ze bezitten de nationale collectie van *Magnolia*, maar we waren natuurlijk te laat in het jaar om deze nog in bloei te kunnen zien. Van de collectie *Cornus* stonden nog wel veel cultivars in volle bloei. Een groot deel van de planten wordt in een koude kas gekweekt,

“Piet en zijn zoons bezitten de nationale collectie van *Magnolia*”

maar er is ook een uitgebreid buitenterrein waar de planten in pot op bedden worden geteeld. Alles voorzien van een automatische watervoorziening met druppelsystemen. Buiten hadden ze dit voorjaar veel overlast gehad van de uitbundige regen. Delen

5. Geert in de golfkar

van de kwekerij hebben ook onder water gestaan. Na de kwekerij werd nog een bezoek gebracht aan de rotstuin van Piet (7). Een kleine tuin achter het huis met op en rond het gazon mooi ingerichte verhoogde bedden met rotsplanten (8). De liefde voor planten bij dit echtpaar bleek ook wel weer uit de mooie verzameling bonsai boompjes op de

scheidingsmuur tussen tuin en kwekerij. Veel mooie soorten bonsai boompjes (9) in afwisselende opstellingen. Dat ook onze leden een brede belangstelling hebben voor planten bleek wel uit een lid wat verlekkerd keek naar de mooie tomaten in het kasje dat in de tuin stond. Bij het afscheid werden we allen nog verrast met een mooie *Ginkgo*, wat ons nog lang zal herinneren aan het bezoek van deze kwekerij en tuin, met gastvrije en vriendelijke mensen.

Als laatste werd een bezoek gebracht aan de kwekerij van Henk van Kempen in Son en Breugel. Ook hier stond de koffie met gebak alweer klaar toen we arriveerden, waarvoor we Henk en zijn echtgenote hartelijk willen danken. Tijdens de koffie werd al uitgebreid gesproken over planten, potgrond en bemesting, waarna een bezoek werd gebracht aan de verkoopafdeling van de kwekerij met een breed assortiment aan klein boompjes. Hier konden we uitgebreid snuffelen en uitbreiding voor onze eigen collectie zoeken, waar de meeste aanwezigen dankbaar gebruik van

6. Een blik in de kas met Acers en Ginkgo's

7. Bezoek aan de rotstuin

8. Verhoogd bed met rotsplanten

9. Bonsai op de scheidingsmuur

maakten. Er zijn weinig bezoekers zonder nieuwe aankopen naar huis gegaan en voor leden die er niet bij waren deze keer is het zeker de moeite waard om eens een bezoekje aan Henk zijn bedrijf in te plannen.

Het was inmiddels alweer het einde van de middag toen de meeste bezoekers langzaam huiswaarts keerden.

Het was een lange maar mooie dag. Een aantal bezoekers moesten helaas, maar begrijpelijk, al afhaken na het tweede bedrijf, maar er kwamen ook weer nieuwe bezoekers bij. Al met al een dag met een tevreden gevoel en ik denk dat ik hierbij namens de gehele groep spreek. Wat mij betreft is dit iets wat we er als vereniging zeker in moeten houden en ik kan eenieder die er niet bij was zeker aanraden om een volgende keer ook aan te haken. Veel dank gaat uit naar Jos Cuijpers die deze dag prima voor ons georganiseerd heeft.

Wie kiest voor
de levende tuin
heeft nergens
anders een
grotere keus dan
bij 't Vaarderhoogt

Dorresteinweg 72b Soest, Tel. 035 - 6012883,
www.vaarderhoogt.nl

Vaste Plantenzaden - meer dan 3700 soorten en variëteiten

Lewisia Sunset-Series

Jelitto Jet-Seeds®
ZAADPRODUCTIE · ZAADWINNING · ZAADTECHNISCHE VEREDELING

Voor een
wereld in bloei

www.jelitto.com

Jelitto Staudensamen GmbH · P.O. Box 1264 · 29685 Schwarmstedt · Duitsland
Telefoon 0049 5071 9829-0 · Fax 0049 5071 9829-27 · info@jelitto.com

Flora of Tian-Shan *Seeds, Bulbs, Plants*

www.nova-zahrada.eu

novazahrada2013@gmail.com

Pian del Re Een Italiaans plantenparadijs

· TEKST & FOTO'S:
JEROEN VAN BERKOM

1. Zicht op de Monviso (3.841 m)

Veel van de plekken die ik bezoek in de bergen plan ik pas definitief op het moment dat wij op ons vakantieadres arriveren. Hoewel ik voorafgaand aan de vakantie al wel het één en ander probeer uit te vinden, gebeurt dit vaak aan de hand van de aanwezige lokale

brochures en het internet om een uiteindelijke keuze te maken. In de zomer van 2023 was ik met mijn gezin in Piemonte, een bergachtige streek tussen de wijnstreek Barolo met zijn charmante bergdorpjes en de prachtige stad Turijn. De bergketen Monviso

2. *Saxifraga aizoides*, een indicator voor een vochtige bodem

(1) is van daaruit in zo'n anderhalf uur te bereiken, dus ideaal voor een dagtocht samen met mijn zoon Nuno.

James Bond in de Cottische Alpen

Pian del Re is de plaats waar de rivier de Po zijn oorsprong vindt en ligt aan de al genoemde Monviso, met 3.841m het hoogste bergmassief in de Cottische Alpen, op de grens met Frankrijk. Als je vanuit Piemonte richting de Monviso rijdt, zie je deze berg al van grote afstand opdoemen en dit massief is zeer overweldigend. Wij hadden gelezen dat de route naar Pian del Re wel enigszins uitdagend zou zijn en inderdaad voelden we ons op het laatste deel van de autoroute, vanaf het leuke bergstadje Crissolo, bijna acteurs in een film van James Bond. De bergpas richting onze eindbestemming is een optelsom van vele haarspeldbochten die vaak onoverzichtelijk zijn en op het eind ook nog eens zeer smal. Gelukkig hadden wij geen tegenliggers, omdat het verkeer in de ochtend grotendeels

in de richting van de Pian del Re trekt en in de loop van de middag weer in de andere richting. Op de weg omhoog passeren we enkele groepjes *Aconitum lycoctonum*. Eenmaal aangekomen na dit avontuur blijkt de parkeerplaats bij de 'Rifugio Pian del Re' rond 8 uur in de ochtend al behoorlijk vol te staan. De relatief lange bergrit heeft verder als groot voordeel dat we ons al op een hoogte van ruim 2.000 meter bevinden voordat we de bergen gaan verkennen.

Een bergmassief met historie

De Monviso is overigens een bergmassief wat al in vroeger tijden bezocht werd. In de steentijd werd het gesteente, wat rijk aan jade is, al gebruikt voor het maken van werktuigen. Verder bestaat dit gebied uit kalkschist, een metamorf gesteente en deels is het van vulkanische oorsprong.

Er wordt ook aangenomen dat Hannibal in dit gebied de Alpen overgetrokken is in

4. *Dianthus pavonius* toont
zijn glorie na de eerste zonnestralen

218 v. C. Bovendien werd hier al in de 15e eeuw een lange tunnel uitgehouwen om de lucratieve zouthandel te vereenvoudigen. Een berg dus met een bewogen verleden! Maar uiteraard komen wij hier vooral voor de alpiene planten en ook daarin stelt dit gebied geenszins teleur.

Het is, nadat we geparkeerd hebben, even zoeken naar het juiste wandelpad omhoog omdat de doorgang met een ketting is afgezet en daarom volgen we een aantal andere bergwandelaars. Er zijn overigens talloze wandelingen mogelijk in dit gebied, bijvoorbeeld naar de oorsprong van de rivier de Po of langs enkele meren. Wij kiezen voor een andere wandeling waarbij we onmiddellijk hoger de berg op gaan. Al meteen zien we een bergstroompje omlaag kabbelen. De ervaren plantenliefhebber weet dan dat de kans om langs het stromende water pollen *Saxifraga aizoides* (2) aan te treffen groot is en ook hier blijkt dat het geval te zijn. Het eerste deel gaat hier iets steiler omhoog, maar is prima te belopen en voert langs alpenweides die minimaal begraaasd worden en waar we onder meer *Potentilla erecta* met zijn zeer lange bloemstelen, velden vol *Betonica officinalis* (3) behorend tot de *Lamiaceae* en *Scabiosa columbaria* zien bloeien. Na een kwartiertje wandelen besluiten we het verharde pad kort te verlaten om één van de alpenweides te verkennen en stuiten we op een familie alpenmarmotten die zich haastig uit de voeten proberen te maken. De spaarzame kleine bergmeertjes vormen een welkome drinkwatervoorziening voor de spaarzame grazende koeien die op hetzelfde moment komen aanlopen om zichzelf luid slurpend een drinkpauze te gunnen.

3. Velden vol *Betonica officinalis*

Een alpiene kraamkamer

Op deze hoogte moeten zelfs tijdens hoogzomer de bergplanten in de ochtend nog hun volle glorie tonen. De eerste *Dianthus pavonius* (4) die wij tegen komen heeft nog enigszins gesloten bloemknoppen, maar gaandeweg komen we veel geopende exemplaren tegen, evenals van de *Dianthus alpinus*. De stenige bergweiden blijken al snel een kraamkamer voor vele alpiene planten te zijn, want in dit eerste stuk zien we bijvoorbeeld ook *Sempervivum montanum* die de plekken waar stenen zich opgehoopt hebben, koloniseert. Tevens zien we *Linaria alpina*, *Acinos*

5. *Daphne mezereum*

alpinus, alpensteentijm, *Dryas octopetala* die eveneens het gesteente bijeen houdt, *Daphne mezereum* (5) en *Campanula cochleariifolia* met zijn enigszins fragiele bloemen; af en toe zien we ook pollen *Silene acaulis* in bloei. We zien ook wat groepjes *Veratrum album* (6), een giftige plant die wanneer niet in bloei weleens wordt verward met de *Gentiana lutea*, waarvan de wortels in deze regio nog weleens in een likeur worden verwerkt. Desondanks lijken de bladeren van deze plant te zijn aangevreten...

De forsere *Campanula glomerata* groeit dan weer het liefst in de weides zelf. Ook *Aster alpinus*, een vaak geziene plant in de bergen,

ontbreekt hier niet. De familie *Asteraceae* is sowieso goed vertegenwoordigd en we vinden hier onder meer *Senecio halleri* en *Cirsium spinosissimum*, een distel die ik tot nu toe enkel boven de 2.000 meter ben tegengekomen tijdens mijn bergwandelingen. Bovendien staan hier *Doronicum grandiflorum*, *Adenostyles alpina*, *Erigeron alpinus* (overigens een dankbaar plantje voor in onze Nederlandse rotstuinen), *Solidago virgaurea* en *Achillea ptarmica* (8). Deze laatste heeft witte bloemen met een beigewit hart en heeft in tegenstelling tot duizendblad, waarmee deze plant verwant is, ongedeelde in plaats van geveerde bladeren. De diversiteit in deze planten onderling geeft

6. *Veratrum album*

eens te meer aan hoe gevarieerd het geslacht *Asteraceae* is. Langzaam begint de zon zijn werk te doen en zien we ook vlinders, waaronder de *Parnassius mnemosyne* (de zwarte apollovlinder) rondfladderen en zich neervlijen op onder andere *Centaurea uniflora*.

Eerder noemde ik al enkele campanula's. Tegen de rotswand vinden we ook nog *Campanula cochlearifolia*. Van hetzelfde geslacht *Campanulaceae* vinden we ook meerdere phyteuma's, waaronder *P. globulariifolium*, *P. betonicifolium*, *P. charmelii* (7) die uitsluitend in deze regio van Italië voorkomt maar ook onder andere in

de Provence groeit.

Ook *P. scorzonerifolium* en *P. italicum*, een soort die aan lange stengels groeit en een cilindrische, aarvormige bloeiwijze heeft; qua bloeiaren enigszins vergelijkbaar met *Veronica spicata* die we hier ook aantreffen. We zien verderop ook *Veronica allionii*, (9) die hele tapijten vormt. Maar al wandelend door dit ware plantenparadijs ontdekken we nog veel meer moois. Wat te denken van *Antennaria dioica* (10), het zogenaamde rozenkransje, of *Oxytropis jacquinii* met paarsblauwe bloemen.

7. *Phyteuma charmelii*

8. *Achillea ptarmica*

9. *Veronica allionii* met z'n lange uitlopers

10. *Antennaria dioica*, het rozenkransje

Ook de Anjerfamilie is ruim vertegenwoordigd. Naast de al eerdergenoemde *Dianthus*-soorten zien we arenaria's tussen de rotsen bloeien, verder de wat algemenere *Silene rupestris* en *Petrorrhagia saxifraga* die zich tussen rolkla-
 ver staande probeert te houden. De mooiste ontdekking voor mij is echter de *Minuartia sedoides* (11), een kussenvormend kleinood. Als laatste kom ik een witbloeiende plant tegen met naaldachtige bladeren met lange uitlopers die zeer waarschijnlijk ook tot de *Caryophyllaceae* behoort, maar die ik helaas niet gedetermineerd krijg (12). Ze is echter te mooi om niet te tonen. Een mooie gelegenheid om in een volgende uitgave van de

Folium Alpinum daar op terug te komen wellicht. Ongetwijfeld zijn er nog veel meer planten te vinden als je wat langer zoekt.

We bevinden ons op hoogte, en dus zie je dat sommige planten onder invloed van de krachtigere UV-straling nóg fellere bloemen hebben. Een mooi voorbeeld daarvan is *Sempervivum montanum*; zó mooi kunnen we deze zelf niet kweken. Het is een plant binnen de *Crassulaceae*-familie die we vaak tegenkomen en net zoals ook *Umbilicus rupestris*, muurnavel, niet noodzakelijk een plant die we enkel hoog in de bergen zien. Een wat minder algemene plant in deze familie die we hier te zien krijgen is *Hylotelephium anacampseros*,

11. *Minuartia sedoides*, een kussenvormende telg uit de Anjerfamilie

het liefdesvetkruid. Een forse *Sedum*-soort met bruingroen blad.

Gaandeweg komen we nog meer planten tegen. Naast de eenjarige *Gentiana nivalis* (13) vinden we ook *Gentiana brachyphylla*, een soort met een heel korte stengel en ook *Gentiana bavarica* waarvan de stengel weer wat langer is. Beide hebben een blad dat meer op dat van een vetplant lijkt. En in het lagere gras groeit de prachtige halfparasiet *Bartsia alpina* (14) die zijn voedingsstoffen aan de omliggende planten onttrekt en behaarde

12. Waarschijnlijk een *Arenaria* sp. Wie geeft haar de juiste benaming?

donkerpaarse bloemen en naar paars verkleurende gezaagde bladeren heeft. We zien ook het engels gras, *Armeria alpina*, tussen wat stenen bloeien. In het grasland vinden we ook nog *Geranium rivulare*.

Een andere plantenfamilie waar ik nooit genoeg van kan krijgen is de steenbreek en tussen het rotspuin vinden we hier de mossteenbreesoorten *Saxifraga exarata* (15) en *S. bryoides*. Wanneer we besluiten weer terug naar de auto te wandelen, wordt m'n aandacht getrokken door een wat grotere

13. *Gentiana nivalis*

plant die bloemen heeft die zich onmiddellijk als ridderspoor laat herkennen. Het blijkt *Delphinium dubium* te zijn, met bloemen die inderdaad in de verte wel iets weghebben van dolfinen, de Griekse vertaling van de naam *Delphinium*.

Eerder kwamen we verspreid over de heuvels al een andere opvallende plant uit dezelfde familie *Ranunculaceae* tegen, die afgezien van de prachtige pluizen onmiddellijk de aandacht trekt door zijn hoogte van ongeveer 50cm en zonder twijfel *Pulsatilla alpina* is.

14. *Bartsia alpina*, een halfparasiet

Het is één van de weinige planten die, zowel tijdens de bloeitijd als nadat ze is uitgebloeid en nog haar pluizen toont, volop de aandacht trekt. Met nog een laatste blik op deze schitterende plant, met op de achtergrond het dal en de berg Monviso, die zoveel historie herbergt, nemen we afscheid van deze bijzondere plek.

15. *Saxifraga exarata*

Reis door Noord Spanje

deel 3

· TEKST: GERT HOEK

Parque Natural de Somiedo:

Via Oviedo, de hoofdstad van de provincie Asturië, hebben we de Picos verlaten en zijn we in een ander deel van het Cantabrisch gebergte beland. Oviedo is een grotere stad met een klein historisch centrum met als hoogtepunt de Cathedral de San Salvador gebouwd in een mix van pre-romaanse, gotische en barokke stijlen. Het was een feestdag en in de hele stad waren muziekkorpsen aan het spelen, opvallend was wel dat deze voor de helft bestonden uit doedelzakspelers.

Somiedo ligt ten zuidwesten van Oviedo, bevindt zich in het centrale deel van de Asturische bergen (foto 1 hieronder) en wordt bestempeld als één van de mooiste en ruigste natuurgebieden van Spanje. Het park is bijna 30.000 hectare groot, bestaat uit vijf valleien, de hoogste toppen gaan tot bijna 2200 meter hoogte. Het is een UNESCO biosfeerreservaat en herbergt de grootste populaties in vrijheid levende bruine beren. Het gebied is zeker niet toeristisch en in het gebied waar wij verbleven had de tijd stil gestaan. In het dorpje, aan

2. *Pulsatilla alpina ssp. apiifolia*

een doodlopende weg waar wij zaten, was geen winkel en geen restaurant. Alleen een berghut aan het eind van het dorp, waar voor de wandelaars, die uit de bergen kwamen, een paar eenvoudige maaltijden werden bereid.

Lagos de Saliencia:

Onze eerste wandeling in dit gebied was naar Lago de la Cueva en Lago de la Mina, hiervoor zijn we met de auto naar de parkeerplaats nabij de Alto de la Farrapona gereden. Vandaar hebben we het pad Ruta de los Lagos (PR-AS 15) naar het meer gelopen, waar naast het pad op de hellingen *Pulsatilla alpina subsp. apiifolia*(2) groeide. Aan de andere kant van het pad stond een 35 cm witbloeiende hoge uit te bloeien in het kreupelhout, het bleek de in een groot verspreidingsgebied voorkomende *Allium victorialis*(3) te zijn. Na een wandeling van ongeveer drie kwartier kwamen we aan bij het meer(4), onderweg hebben we *Dactylorhiza species*, *Gymnadenia conopsea* en *Nigritella nigra* (5) gevonden. Dit was de

eerste en enige vanilleorchis die we tijdens deze vakantie gevonden hebben! Van alpiene planten vonden we hier *Helianthemum species*(6), *Geranium argenteum*, *Anemone pavonina*(7) en *Pedicularis species*.

Aan de randen van het meertje vonden we een teito(8), een traditioneel uit natuursteen opgetrokken en met riet bedekt huisje, dat vroeger dienst deed als schuilplaats voor de herders. In de buurt van deze teito vonden we grote exemplaren van de bokkenorchis (*Himantoglossum hircinum*)(9), hun naam hebben ze te danken aan de lucht van een bok. In een scree stond weer de prachtige *Iberis spathulata* en op plekken waar de grond wat stabiel was, stonden *Globularia repens*, *Linum narbonense*(10) en *Minuartia species*. In de rotsen en rotsspleten *Saxifraga paniculata*,

3. *Allium victorialis*

4. *Lago de la Cueva*

5. *Nigritella nigra*

6. *Helianthemum* sp.

7. *Anemone pavonina*

8. teito

Globularia nudicaulis⁽¹¹⁾, *Mathiola fruticulosa* en *Androsace villosa*.

Bijzondere planten die hier te vinden zijn: *Saxifraga conifera*, *Armeria cantabrica*⁽¹²⁾, *Viola bubanii* en een aantal orchideeën, zoals een witte *Gymnadenia conopsea*⁽¹³⁾, *Orchis anthropophora*, *Neotinea ustulata* en *Dactylorhiza sambucina*.

Twee dagen later zijn we vanuit ons huisje naar één van de andere meren (Lago Cerveriz) gelopen. Door het brede dal van de Valle del Lago kun je een route in de zon of een route in de schaduw nemen. Voor de zonnige route

9. *Himanthoglossum hircinum*

10. *Linum narbonense*

volg 'sol' en voor wat meer schaduw volg de bordjes 'sombra'. Wij hebben op de heenweg de schaduwroute genomen. Op de heenweg hebben we de eerste *Sempervivum cantabricum*⁽¹⁴⁾ gevonden in een stapelmuur, vergezeld van *Umbilicus rupestris* en op vochtige plekken grote kolonies *Pinguicula*

11. *Globularia nudicaulis*

grandiflora. Een prachtige wandeling met veel van de al eerder genoemde planten, bijzonderheden tijdens deze wandeling: *Iris latifolia*(15), een 40-50 cm hoge met blauwe bloemen bloeiende *Iris*. Bij het meertje een natte moerasstrook vol met *Dactylorhiza elata*.

Costa Verde:

Costa Verde betekent groene kust en is de kuststrook van de regio Asturië, groen door de vele regenval, want het kan hier spoken in de Golf van Biskaje. De Costa Verde bestaat uit hoge kliffen(16), afgewisseld met prachtige zandstranden en pittoreske vissersdorpjes.

Natuurlijk vonden we hier geen echte alpiene planten, maar wel prachtige exemplaren van *Lithodora diffusa*(17), *Jassione species*(18), een *Allium species* van 10 cm hoog en witbloeiend, *Armeria maritima* en een aantal heidesoorten. Een streek waar men goed langs de stranden en kliffen kan wandelen van vissersplaats naar vissersplaats. Soms loop je een heel stuk door een bos *Eucalyptus*, die zijn hier heel veel aangeplant. Onder deze bomen staan koningsvarens van meer dan 2,5 meter hoog. Ook hier staan mooie paleizen en buitenverblijven(19) uit de tijd dat de koningshuizen en adel hier de zomer doorbrachten. In deze tuinen zijn veel mediterrane planten en bomen aangeplant.

Costa Cantabrica:

Dit was de laatste bestemming op onze rondreis en ook dit is een prachtig gebied met veel afwisseling: vissersdorpen, middeleeuwse dorpen(20), zandstranden, kastelen, de kust met kliffen, huizen van Gaudi...en veel interessante planten.

12. *Armeria cantabrica*

13. witte *Gymnadenia conopsea*

14. *Sempervivum cantabricum*

We zaten hier in San Vicente de la Barquera, een oude havenstad in het hart van Parque Natural de Oyambre. Dit is een natuurgebied met rivierdelta's, duinen, kliffen en zandmoerassen en een grote diversiteit aan flora en fauna.

Ondanks de mooie stranden en het monumentale oude centrum is het hier niet toeristisch, het is wel een rustplaats voor de pelgrims naar Santiago de Compostella. Ook vanuit deze stad heb je zicht op de toppen van de Picos. In de buurt zijn hele bijzondere dorpjes en stadjes met prachtige buitenverblijven(21) en kastelen in verschillende bouwstijlen en zelfs gebouwen van Gaudi.

We vonden een huis helemaal gedecoreerd met zonnebloemen(22) en in de tuin waren een groot aantal boomvarens(23) aangeplant.

Wat ons hier ook opviel, was dat in veel dorpen de balkons vol stonden met mooie planten, waarbij vooral de *Tillandsia* bollen opvielen. *Tillandsia* is een geslacht uit de *Bromeliaceae*, ze hebben hoegenaamd geen wortels (epifyt). In ons land kennen we ze als kamerplant, maar hier hingen ze aan onder de balkons; hele oude planten van wel 60 cm(24) in doorsnede.

We zijn op een dag vanuit ons appartement langs de kust gelopen, over de kliffen een

15. *Iris latifolia*

16. hoge kliffen

17. *Lithodora diffusa*

18. *Jassione* sp.

19. paleizen en buitenverblijven

20. oude dorpen

21. buitenverblijven

22. zonnebloemhuis van Gaudi

23. boomvarens

meter of vijf boven de zeespiegel. Na een wandeling door een weiland met wat koeien en een indrukwekkende stier, kwamen we bij de rotsen die bestonden uit lichtgrijze kalksteen waar de zee tegen aan beukte. Regelmatig kregen we een spray van regendruppels over ons heen als er een grote golf tegen de kust sloeg.

Tijdens deze wandeling vond ik *Armeria maritima* (25), wel een bijzondere ondersoort omdat deze in alle delen kleiner was en alleen maar wit-rozige bloemen had. Toch ook een aantal verrassingen, zoals *Teucrium pyrenaicum* (26), *Lithodora diffusa*, *Allium species* (witbloeiend en 10 cm hoog),

24. Tillandsia

25. *Armeria maritima*

26. *Teucrium pyrenaicum*

27. *Jurinea humilis*

28. *Plantago maritima*

Jurinea humilis(27) en *Anthyllis vulneraria*.

Maar de meest bijzondere planten waren een *Plantago*(28) en een *Globularia*, beide heel compact groeiend met dikke vlezige en glanzende bladeren(29). De *Plantago* is waarschijnlijk een *P. maritima* vorm maar de *Globularia* lijkt in niets op wat ik kon vinden op het internet.

Al met al hebben we een prachtige vakantie gehad, erg getroffen met het weer, hoegenaamd geen regen gehad. Prachtige afwisselende gebieden, weinig toerisme, lekker eten en drinken en ook niet duur. Stranden en bergen op één uur rijden van elkaar, vriendelijke mensen en veel cultuur. En wat betreft de planten zou ik er zo weer een keer naar terug gaan en dan vooral naar de Fuente De.

29. *Globularia* sp

Orchideeën in de Traaise polder

· TEKST & FOTO'S: JEROEN VAN BERKOM

Mijn zoektocht naar mooie NRV-waardige planten voert mij meestal richting de prachtige berggebieden van Europa. Toch hoeven we niet altijd ver te reizen om planten aan te treffen die onze aandacht waard zijn. In het buitengebied van mijn Brabantse dorp Terheijden, de 'binnenpolder' genoemd met een omvang van zo'n 150 hectare en grenzend aan stuifduinen, is in 2009 een al aanwezig zandpad verder uitgebreid. De afgelopen jaren heeft de overheid dit terrein verder teruggebracht in haar oorspronkelijke staat; in de Middeleeuwen was dit landschap een vrijwel onbegaanbaar moerasgebied, deels ook als gevolg van het vele turfsteken. De alom aanwezige vochtliefhebbers als *Ranunculus ficaria* en *Iris pseudacorus* getuigen nog hiervan.

Een aantal jaren geleden zag ik er voor het eerst de *Dactylorhiza praetermissa* bloeien. Ik kan er inmiddels jaarlijks een notitie van op onze kalender zetten dat ze in de laatste twee weken van mei weer opkomt en elk jaar iets in aantal toeneemt. De planten houden van een vochtige omgeving en inderdaad bloeit

ze uitbundiger na een flinke regenval. De streek waar ik woon bestaat grotendeels uit veengrond en deze houdt het regenwater langdurig vast; een goede voedingsbodem voor deze orchideeën, die echter ook bepaalde bodemschimmels behoeven.

Onze gemeente heeft gelukkig haar maaiplannen afgestemd op deze

orchideeën, zodat er pas in het najaar, wanneer enkel de plantknollen ondergronds overwinteren, weer gras ten behoeve van veevoer gemaaid wordt op het deel waar deze planten groeien. De *Dactylorhiza*'s zijn overigens erg uiteenlopend in hun voorkomen, waardoor ik vermoed dat ze in de loop der tijd gehybridiseerd zijn met andere soorten zoals *Dactylorhiza majalis*.

PlantWORLD Holland

- * **Oncocyclus irissen**
- * **Botanische pioenen**
- * **Botanische (mini) narcissen**

- * **Eranthissen**
- * **Bijzondere bolgewassen**

Wij zijn aanwezig op de voorjaars- en herfstplantendag in Utrecht.

kwekerij:

Eeweg 41 A

3227 AH Oudendoorn

tel. 06-28086813

correspondentie-adres:

Wolterbeekstraat 10

3221 BZ Hellevoetsluis

tel. 0031(0)181-319375

website: www.plantworldholland.nl

E-mail: info@plantworldholland.nl

NATURE SCANNER

Inspiratie voor jouw natuurreis.

Vind de mooiste bestemmingen, leukste activiteiten, unieke accommodaties en bijzondere reizen.

www.naturescanner.nl

Een reis door Kirgizië

- DOOR: CONNOR SMITH
- VERTALING DOOR MARCO DE JONG
- FOTOS: MARCO DE JONG

Kirgizië is in vele opzichten een rijk bedeed land: een overvloed aan bergen, habitats en soorten. Je vindt er prachtige vergezichten met besneeuwde bergen, diepe valleien met snelstromend water en arenden in de lucht. De plaatselijke bevolking is er ontzettend vriendelijk. Ik kreeg een traditioneel hoofddeksel cadeau, een soort handgemaakte wollen muts dat iedereen daar draagt. Passerende auto's toeterden toen ze hem zagen, en we kregen een opgestoken duim als goedkeuring voor onze modieuze verschijning. Onder het genot van een glaasje whiskey aan de kant van de weg, aangeboden door een van de locals, legde ik uit dat ik naar het land gekomen was om naar planten te kijken. Dat werd beantwoord met de blik die niet-plantenliefhebbers wereldwijd delen: 'Juist...!'

Ik had het prachtige boek 'The Tian Shan and its flowers', geschreven door de legendarische Vojtech Holubec en de ongelofelijk getalenteerde David Horak, aangeschaft op de Tsjechische rotsplantenconferentie, een krappe week voordat ik zou vertrekken. In zo'n geval is het erg fijn snel te kunnen lezen en te

proberen je de namen, groeiomstandigheden en bloeitijden van zo veel mogelijk soorten eigen te maken. Ik sta diep in het krijt bij de auteurs voor het samenstellen van zo'n geweldige boek, dat slecht voorbereide mensen zoals ikzelf in staat stelt bekend te raken met een flora die voorheen buiten het bereik lag voor wie geen Russisch kon lezen. Onze groep werd geleid door Geir Moen uit Noorwegen, die het land al vaker bezocht had en dus bekend was met de mooiste plekken voor de meest iconische planten. Ik was op deze reis geattendeerd door Ulrika Johansson en ook de lieflijke botanica Marcela Ferraya was aanwezig. Negen andere natuur-, planten- en vogelliefhebbers vormden de rest van ons reisgezelschap.

Op naar de planten!

Ons eerste bezoek was aan het Ala-Archa nationaal park. We stopten kort, net voor de ingang van het park, op een grazig heuveltje naast een klein dal. Groepjes paarse bloemen tussen het gras bleken *Ixiolirion tataricum* te zijn; een veerkrachtige soort die veelal in graslanden groeit, maar ook op droge hellin-

gen gevonden wordt. Hetzelfde gaat op voor *Phlomis speciosa*, voorheen bekend als *Eremostachys*. Deze lipbloemige maakt grote, gele bloemen, die beginnen te bloeien zodra ze uit de grond komen en doorgaan tot het geheel zo'n 50 cm hoog is. Het is een van die soorten die in meer tuinen te zien zou moeten zijn; hij lijkt niet al te moeilijk te houden. *Paeonia intermedia* (syn. *P. anomala*) stond in bloei, door een koud voorjaar een week of twee later dan gebruikelijk. We vonden ze alleen tussen struiken, beschermd tegen de overbegrazing die dit gebied (en vele andere gebieden wereldwijd) teistert.

“Onze groep werd geleid door Geir Moen uit Noorwegen, die het land al vaker bezocht had en dus bekend was met de mooiste plekken voor de meest iconische planten”

1. *Gagea popovii*

4. *Allium semenovii*

2. *Ligularia heterophylla*

Een opvallende, slanke verschijning was die van *Eremurus cristatus*, een lid van een iconisch geslacht van steppeplanten. De bloemen zijn chocoladekleurig, met donker-oranje meeldraden. In de buurt hiervan en op vele andere plekken, kwamen we *Scutellaria przewalskii* tegen; een prachtige plant, die het best leek te groeien op puinhellingen in de volle zon. Het is echter een wijdverspreide soort en met zaden van de juiste herkomst zou hij zich aan vele klimaten en tuinen moeten kunnen aanpassen.

Zodra we het nationaal park betraden, werden we omringd door *Picea schrenkiana*, een kegelvormige boom, die mooi afstak tegen de bergen en de blauwe lucht. In het bos

vonden we meerdere exemplaren van *Primula algida* en *P. kauffmanniana*. Kruijpend door struiken en lage boomtakken en met de witte bloemen op ooghoogte, groeide hier *Clematis alpina subsp. sibirica*. In de buurt stond ook *Gagea popovii*(1), op een rijke grond vergezeld door hoge kruidachtige planten als *Ligularia heterophylla* en *Trollius altaicus*. De berk *Betula tianshanica* was hier te vinden, vaak meerstammig en altijd met een mooi afschilferende bast. *Codonopsis clematidea* zagen we alleen als bladrozet, maar de geur van het blad was genoeg om de soort met zekerheid te kunnen determineren!

Vanuit het bos liepen we naar een puinhelling, een thuis voor het juweeltje *Chorispora*

3. *Caragana jubata*

bungeana. In de Botanische Tuinen in Utrecht heb ik de plant wel eens weten te kweken en in bloei gekregen, maar zaad kwam er nooit aan en de plant bleek vrij kortlevend. Op deze locatie vonden we slechts één bloeiende plant, tussen kleine stenen op verstoorde grond. Richting de snelstromende rivier kwam het nieuwe blad van *Dracocephalum imberbe* net boven de grond. Verderop in het rivierzand vond ik *Waldheimia tridactylites*, een kleine kruipende soort met typische Asteraceae-bloemhoofdjes op bladrozetten niet groter dan een vingernagel.

Even verderop bereikten we de weelderige graslanden, frisgroen na een flinke regenbui. Het voorjaar was kouder en natter geweest

dan gebruikelijk. Soorten als *Pulsatilla campanella* en *Anemonastrum protractum* waren overvloedig aanwezig, vergezeld door *Polemonium caucasicum* op nattere plekken. Aan de koele noordzijde van rotspartijen stond *Saxifraga siberica*, soms samen met de kleine *Tulipa australe*.

Naar het oosten

Onderweg naar het oosten pauzeerden we voor de lunch en een welkome sanitaire stop. Vanaf de weg zijn hier overal oogstrelende vergezichten te zien, met pittoreske bergen en valleien. Deze afwisseling in het landschap, een aspect ten opzichte van de zon, regenval en bodem, zorgt voor een grote diversiteit aan soorten. Een van onze tussenstops was naast

een droge klif, waarop een aantal mooie soorten groeiden. *Astragalus sieversianus* (2) is een grote, rechtopgroeiende soort, bedekt met gele erwtachtige bloemen en witte beharing. Op een rotspartij stond een mooi gevormd exemplaar van *Crataegus korolkowi*. Door zijn droogteresistentie is deze breedkronige boom een veelbelovende soort voor aanplant in de toekomst. *Atraphaxis pyrifolia* groeide hier als een klein struikje, dicht tegen de steile rotswand aangedrukt. Ze waren overdekt met lichtgele, onrijpe zaaddozen.

Aan de overzijde van de weg lag een verlaging in het landschap, waar zich een natuurlijke en door de mens gestuurde afwatering een moeras had gevormd. *Dactylorhiza* in overvloed werd begeleid door het plaatselijke kikkerkoortje. Even verderop vond ik een paar planten met de prachtige naam *Veronica beccabunga* (beekpunge).

We reden door naar een bergbos, voornamelijk om de begeerde *Hepatica falconeri* te zien. Het is een interessante soort; niet eens zozeer door z'n uiterlijk, maar door z'n taxonomie. *H. falconeri* wordt beschouwd als een soort die tussen *Hepatica* en *Anemone* in zit; volgens sommigen zijn het twee aparte geslachten, anderen voegen *Hepatica* bij *Anemone*. Hier in de buurt groeide in ieder geval de soort in aanzienlijke aantallen, in spleten tussen rotsen op een noordhelling. Ook op zuidhellingen komen ze voor, maar zijn dan een stuk kleiner en compacter. Het loof was variabel; sommigen waren helemaal groen, anderen hadden meer wit op het blad. De bladvorm was vrij stabiel, met meer of minder diep ingesneden bladeren. Een aantal planten stond al in het zaad en had vishen-

gel-achtige bloemstengels gevormd, waaraan de zaden naar binnen gebogen hingen. Ik geloof dat dit een aanpassing is om de zaden op beschaduwde plekken tussen stenen te doen belanden, waar ze koel en vochtig blijven. Deze aanpassing komt bij meer soorten voor. Een mooie timelapse-video van het verschijnsel bij *Cymbalaria* is te zien in David Attenborough's serie 'The Green Planet'.

In Jeti-Oguz zagen we de sterk stekelige *Caragana jubata* (3), met kleine samengestelde bladeren en witte, erwtachtige bloemen. Minstens zo stekelig was *Schmalhausenia nidulans*, waar ik slechts één plant van kon vinden. Deze soort maakt een geweldige rozet vol met dunne, grijze haren. Langs de hellingen was *Onosma irritans* te zien als kleine gele stipjes in de verte. Een andere *Boraginaceae*, *Rindera oblongifolia*, heeft meer roodachtige bloemen op de voor deze familie kenmerkende schichtvormige bloeiwijze. Lager op de hellingen was het droger en hier verschenen dus ook de meer droogte-tolerante planten. Op hellingen van rood zand groeide *Acantholimon alatavicum* (vermoed ik), samen met *Orostachys spinosa* en *Artemisia*-soorten. Alom aanwezig in deze omgeving is *Peganum harmala*, lid van een kleine familie (*Nitrariaceae*) met pakweg twintig soorten, verspreid over de warmere delen van Noord-Afrika, Azië, Australië en het oosten van Noord-Amerika. In de grazige wegbermen vonden we planten van *Thermopsis alpina*, een stuk kleiner dan de andere soorten uit dit geslacht die ik ken. De meest boeiende plant van de dag was *Iris lactea*, waarschijnlijk een dwergvorm, die niet hoger wordt dan 5-10 cm, misschien als gevolg van de vele begrazing in het gebied.

De Jergalan-vallei

Gedurende het eerste deel van de reis waren we langzaam geklommen en nu stonden we voor de eerste echte uitdaging, stijgen naar 2700 meter. Halverwege de rit omhoog stopten we voor een botanische pauze. In het gras bloeide *Iris ruthenica*; zelf heb ik de soort vrij gemakkelijk gekweekt, maar hij bloeit zelden rijkelijk. Na deze in het wild te hebben gezien, denk ik dat ze natter moeten staan om goed te bloeien. Er was variatie in de bloemkleur in deze populatie, met twee witte vormen. Dichtbij groeide *Malus sieversii*, een belangrijk appeltje omdat het vermoedelijk een voorouder is van de appels die wij eten. Het is een mooie boom om te zien met grote, witte bloemen; groter dan die van de exemplaren die ik in cultuur heb gezien. Op nattere plekken langs een beekje waren een aantal planten van *Dactylorhiza incarnata* te vinden, met paars blad en daarmee nog spannender dan de gewone vorm. In een grazige berm zagen we de bekende geslachten *Anemone*, *Veratrum* en *Prunus*. Daartussen stond een juweeltje: *Stelleropsis tianshanica*, uit de *Daphne*-familie (*Thymelacae*). Een soort die ik nog nooit in een tuin ben tegengekomen. Een nauwe verwant, *Stellera chamaejasme*, is in cultuur lastig gebleken. Het mooiste exemplaar dat ik ooit zag, stond in de tuin van *Saxifraga*-goeroe Karel Lang.

We vervolgden onze weg over een onverhard pad, dat gebruikt werd door mijnbouwers. Aan het eind van deze weg begonnen we aan de echte klim, met voldoende frisse lucht en regelmatig een bui. Langzaam werden de ons omringende bomen kleiner en knoestiger. *Juniperus*-struiken boden een welkom steunpunt tijdens het klimmen naar

5. *Cynomorium songaricum*

6. *Cynomorium songaricum* detailfoto

2500 meter en beschermden bovendien een aantal interessante soorten tegen begrazing. Opvallend waren onder andere *Rhodiola kirilowii/linearifolia* en *Rheum*-soorten. *Tulipa heterophylla* bloeide, als een van de kleinste tulpen, met nog geen halve vinger hoogte. Van *Viola altaica* waren twee vormen te vinden: een gele en een paarse vorm, beiden tussen massa's *Primula algida*. De felgele kleur van *Allium semenovii* (4) sprong in het oog; de planten groeiden op natte plekken, soms zelfs direct tussen veenmos. Vanonder de smeltende sneeuw kwamen de bloemen van *Crocus alatavicus* tevoorschijn, met hun subtiele zwarte markeringen op de buitentkant van de witte bloemdekbladen. De meeste bloemen waren gesloten vanwege het gure, regenachtige weer en sommigen waren flink beschadigd. Zo is het leven in een meedogenloze omgeving...

Na dit uitstapje reden we direct door naar een dame op wiens land *Fritillaria walujevii* groeide. Helaas had het ruwe weer de bloemstengel omvergeduwd. Het is een lastig te vinden soort, die slechts groeit op de rand van met gras begroeide kliffen. Op zoek naar meer exemplaren (die we helaas niet vonden) liep ik wat verder en vond *Lagochilus seravshanicus*, een lid van een aantrekkelijk en goed droogtebestendig geslacht, dat vooral voorkomt in de 'Stannen' van Centraal-Azië. Ik ben er nog geen soort tegengekomen die me niet bevalt! Verderop vonden we bloeiende planten van een *Rosularia*-soort en *Goniolimon speciosum*.

Kurkdroog en gloeiend heet

We arriveerden in Kaji-Say, waar we de laatste twee nachten voor ons vertrek zouden

doorbrengen. De reis ging over hobbelige onverharde wegen. Ik kan nooit slapen tijdens een autorit, dus keek ik uit het raam. Langs de wegen groeiden allerlei droogtetolerante soorten, in een voedingsarme zandige bodem, met op de achtergrond de besneeuwde bergen. Ik raakte bijzonder opgewonden toen ik een soort spotte die al lang op mijn verlanglijstje stond. Eenmaal ingecheckt op onze accommodatie liepen we terug langs de weg, op zoek naar de vreemde, chocoladekleurige knotsen van *Cynomorium songaricum* (5,6). Dit geslacht bevat bizarre holoparasieten, die groeien op soorten uit de *Amaranthaceae*, *Tamaricaceae* en *Nitrariaceae*. Interessant genoeg blijkt *Cynomorium* vrij nauw verwant aan de *Crassulaceae*, in de orde *Saxifragales*. We vonden later nog een grote populatie, in de buurt van een kunstmatige waterbron. De bloemen stinken nogal en trekken daarmee vliegen en andere bestuivers aan. De soort wordt helaas bedreigd; ze worden in het wild verzameld als vermeend afrodisiacum.

Verspreid over de omgeving groeiden *Acantholimon*, *Ephedra* en *Convolvulus tracanthoides*. De bodem was op sommige plekken weggespoeld, waardoor we aan de hand van de omvang van de wortels de leeftijd van een aantal soorten konden schatten. Een bijzonder geslacht *Anabasis* was hier te vinden, niet meer dan 10 cm hoog, met koraalachtige scheuten uit een gezwollen stengel. Op vlakker terrein was de familie *Zygophyllaceae* direct te herkennen aan hun groeiwijze: *Zygochryllum rosewii* is een mooie, kruipende soort met grijsgroen blad. Ook met grijzig blad *Astragalus borodini*, met toefjes rozige bloemen.

7. *Adembenemend landschap*

Op naar 4000 meter!

Vandaag was het dan zover! We waren wat ongerust voor vertrek; de regen die we de afgelopen dagen hadden gehad, zou hoger in de bergen als sneeuw zijn gevallen, waardoor

veel bloemen beschadigd of geheel verborgen zouden kunnen zijn. Het gebied waar we ons bevonden is recentelijk ontdekt door de mijnbouw, waarvoor wegen zijn aangelegd die ook ons zonder problemen naar de top konden

8. *Callianthemum alatavicum*

brenge. Een nadeel was wel dat over diezelfde weg elk kwartier zware vrachtwagens voorbijraasden! We reden eerst helemaal omhoog en we konden ons enthousiasme maar met moeite beteugelen voor alle mooie dingen die we al uit de autoraampjes konden zien (7). Het is beter om eerst de grotere hoogten te bezoeken en dan bergafwaarts te werken, om de tijd zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Dat is altijd bijzonder moeilijk, omdat je als de dood bent dat je iets zult missen!

Eenmaal boven aangekomen, waren we opgelucht te zien dat de sneeuw niet al te dik was gevallen; een groot deel was na een paar zonnige dagen alweer verdwenen. Ik had me voorgenomen niet direct als een kip-zonderkop achter planten aan te gaan rennen, want het zou mijn eerste keer op zo'n grote hoogte zijn. Misschien was ik daar iets té veel mee bezig, waardoor ik vergat me in te smeren met zonnebrandolie; heel gevaarlijk voor een Schot... Hoe dan ook, dicht bij de overgebleven sneeuw waren witte vlekjes in het gras te zien, die van dichterbij *Callianthemum alaticum* (8) bleken te zijn, massaal in bloei. Een soort die bij mij in een pot nooit gelukkig

is geweest, maar in de tuin ondertussen wel is aangeslagen. Waarschijnlijk is snel uitdrogen het probleem; hier groeide de soort dicht bij smeltende sneeuw en vermoedelijk wordt de bodem hier niet droog totdat de planten in zomerrust gaan.

De goudveil-soort *Chrysosplenium nudicaule* kwam net boven de grond, bloemen en bladeren tegelijk, terwijl tussen rotsen het dichte, compacte loof van *Dryadanthe tetandra* te vinden was. De onmiskenbare bloemen van *Oxygraphis glacialis* trokken direct de aandacht; een bijna stengelloze boterbloemachtige met bladeren als van een bloembol maakt een prachtig geheel. De meest iconische plant in deze omgeving is *Trollius lilacinus* (9) (syn. *Hegemone lilacina*), een waar juweeltje. Het is lastig zo'n mooie plant nauwkeurig te beschrijven: bloembladeren met de kleur van een gletsjer, bijna doorschijnend, met kleine beetjes blauw erin. Wanneer de bloemen net openen, lijken ze soms bijna paars. Ik bleef een paar minuten kijken naar een bestuivende vlieg, die in een cirkel om de meeldraden heen danste en zijn zuigsnuit in de nectariën duwde. De nectariën hebben een vorm die doet denken aan een fluit, met een klein gebiedje op het eind waar de nectar te vinden is. Een grote verrassing voor mij was de geur van de bloemen, bijna als die van jasmijn. Voor zover ik weet hebben maar weinig *Ranunculaceae* geurende bloemen (*Aquilegia fragrans* is een andere bekende uitzondering), dus ik had er niet op gerekend. De bodem rondom de planten was nat, verzadigd met smeltwater, in de lageregelegen delen van het landschap waar de meeste *Trollius* groeiden. De grond klonk zompig onder de schoenen terwijl we probeerden niet op een van de

honderden planten te gaan staan. Waarschijnlijk is deze natte herkomst de reden dat planten in (drogere) tuinen het vaak niet goed doen, naast de herkomst van het gekweekte goed: veel verzamelingen werden gedaan rond 4000 meter, terwijl de soort op andere plekken tot op 2000 meter boven zeeniveau voorkomt.

In de omgeving groeide *Saxifraga macrocalyx* en ik slaagde erin een bloeiende plant te vinden. Het is een soort met gele bloemen, uit het *Flagellaris*-complex. In dezelfde habitat waren de kleine heuveltjes, gevormd door *Eritrichum tianshanicum*, te vinden. Dicht opeenstaande, zilverig behaarde toefjes blad bleken toe te behoren aan *Oxytropis chionobia*. Alhoewel deze soort hoger in de bergen nog niet bloeide, kwamen we verder naar beneden wel zijn felblauwe bloemen tegen, naast een klein exemplaar van *Lonicera semenovii*. Verderop was een grote, op het noorden gerichte rotspartij; een bekende groeiplek van *Paraquilegia*. Terwijl de rest

van de groep een lunchpauze hield, liep (en glibberde) ik verder over de sneeuw. Helaas bloeiden de planten, waarvan ik vermoed dat het *P. microphylla* was, niet maar ik kon in ieder geval goed zien hoe ze hier groeiden in smalle spleten en in kleine openingen tussen rotsen. In dezelfde rotsspleten vond ik ook *Lloydia serotina* (syn. *Gagea serotina*).

Ook rond de 3000 meter was er nog genoeg te zien. Met het op naam brengen van sommige geslachten heb ik altijd moeite, bijvoorbeeld met de Centraal-Aziatische *Androsace*. De soort die hier groeide was waarschijnlijk *A. dasyphylla*, uit de *Villosa*-groep. Tussen de *Androsace*-heuveltjes groeiden een *Plantago*-soort en een prachtige kussenplant, *Thylacospermum caespitosum*. Tussen het gras bloeide *Iris loczyi* samen met *Viola dissecta*. Het hele reisgezelschap ging nog eens even in de zon zitten, kijkend naar de grazende koeien en jakken en we dachten terug aan alles wat er de afgelopen acht dagen gebeurd was.

Het overkomt mij telkens weer dat ik vergeet foto's te nemen van culturele en historische dingen op de plekken die ik bezoek. Onder druk van vrienden en familie heb ik beloofd ten minste te proberen een paar foto's van niet-plant-gerelateerde dingen te maken. Tijdens deze reis ging me dat niet goed af, maar gelukkig gaf Andrew Holman mij toestemming zijn oogstrelende foto's voor dit artikel te gebruiken. Daarnaast wil ik Geir Moen bedanken voor deze fantastische (en betaalbare!) trip, en nogmaals dank aan het legendarische duo Vojtech Holubec en David Horak, voor hun geweldige boek 'The Tian Shan and its flowers'.

9. *Trollius lilacinus*

Het is het wachten waard

· DOOR: HAN VAN LEEUWEN

Bij veel van onze planten kan het even duren voor je kunt genieten van een prachtige bloeiwijze maar als het dan zover is, kun je soms weken genieten van een overdaad aan bloemen. Ik laat u in dit stukje meegenieten

van de *Saxifraga longifolia*. Een plant die in de natuur groeit in de Pyreneeën op kalkhoudende rotsen. Vele van ons hebben deze monocarpe plant in de tuin en regelmatig komen ze in bloei. Jarenlang geniet je van een prachtige rozet met lange, smalle en vrij harde bladeren (1). Ze zijn grijsgroen met witte kalkrandjes. Ik heb er een aantal in de tuin staan, allemaal op tufsteen. En dan is het eigenlijk jammer als ze gaan bloeien. Je geniet van de mooie grijsgroene rozetten en

1. *Saxifraga longifolia* roset

2. De plant in volle bloei

dan plotseling zie je het hart van de plant wat voller worden en naar buiten komen. Je weet dat het zover is en er een bloeiwijze aan zit te komen, maar ook dat je deze mooie plant gaat verliezen en dat je weer opnieuw met een zaailing of kleine plant moet beginnen. Bij de vorige is dat niet gelukt. Ik plantte een nieuwe zaailing op de plek van de oude plant en strooide ook wat zaden op de steen, maar het heeft niet tot een nieuwe plant geleid. Mogelijk speelt hier ook iets met verarming of besmetting van de groeiplaats mee en is er zoals bij zoveel gewassen vruchtwisseling nodig. Het blijft uitdagend om hiervoor steeds oplossingen te zoeken. Wat me in de afgelopen jaren wel opviel is, dat hoe langer het duurt voor de plant in bloei gaat hoe groter de bloemtros is. De twee planten die ik in grote tufsteenblokken had staan, deden er ongeveer tien jaar over om in bloei te komen. Door de vele bloempjes op de bloeiwijze kun je er gelukkig ook lekker lang van genieten (2). Nu maar afwachten of er ook zaden gezet worden, dan hebben we weer materiaal voor de zaaddistributie en om zelf nieuwe planten te kweken. Geniet lekker mee van de mooie plant en hebt u ook een mooie bloeiende plant, maak een foto en schrijf een klein verhaaltje, laat uw medeleden meegenieten.

Bezoek voor de vogelmelk

· DOOR: ARIE VERMEER

U weet wel, (misschien uit eigen ervaring ...) dat spinnen nu niet bepaald onze lievelings huisdieren zijn. Alhoewel, het schrik-effect zorgt vaak voor komische beelden via film en televisie. In huis kennen we natuurlijk allemaal wel de 'hooiwagen' en we hopen uiteraard geen kennismaking te hebben met een (ontsnapte) vogelspin in onze tuin. Over spinnen zijn ook gezegden, wat te denken van: 'Een spin in de morgen brengt kommer en zorgen'. Nog een: 'Een middagspin brengt vreugde in'. En deze: 'Een spin in de avond is verkwikkend en lavend'. Jaja, echt leuk allemaal, maar ik denk dat we maar gewoon naar buiten moeten gaan, de tuin in. Per slot van rekening ligt daar onze hobby. Maar... ook daar kunnen we wat leren over die achtpotige

beestjes: 'Als de spinnen vlijtig buiten weven, zullen wij mooi weer beleven'. Dan denk ik persoonlijk toch wel aan de herfst. Nu zie ik geen drukte van wevende spinnen buiten, maar het is wel een fijne voorjaarsdag na een 'winter' die vooral gekenmerkt werd door veel regen, al vanaf oktober... Dus de tuin roept: 'Kom en ga genieten van onze bloemen die je voorjaarskriebels geven!'. Dus zagezegd en gedaan, jas aan en naar buiten!

Het is goed toeven in de voorjaarstuin (foto 1 hierboven), dus wordt de camera gepakt want er begint al veel te bloeien. De camera van uw telefoon is natuurlijk ook goed. Crocus-sen, narcissen en tulpen vragen om onze aandacht, zeker de kleine soorten die wij in de rotstuin een plekje hebben gegeven. Er staan echte beauty's bij! Ik betrap me er elk jaar weer op dat ik dezelfde planten fotografeer die vorig jaar ook al werden 'vereeuwigd'. Nu is het zo dat onze voortuin veel meer zon krijgt dan de achtertuin waar een deel als

rotstuijn is gecreëerd. Zo staan er dus planten in de voortuin die eigenlijk werden aangeschaft voor de rotstuijn in de achtertuin. Eén van die soorten is de vogelmelk, de *Ornithogalum sygmoideum* (2). Deze groeit en bloeit in de beschutting van een *Exochorda racemosa* en heeft een *Dicentra spectabilis 'Alba'* als buur. Alle drie staan ze mooi wit te fleuren, het is half maart. Vier weken later is de plant uitgebloeid en verschijnen er zaadbolletjes, die bij rijpheid wel tussen de blaadjes van de plant zullen vallen en wellicht enkele jaren later mee gaan doen de plant nog meer te laten 'shinen'. Maar inmiddels is de witte *Dicentra* (gebroken hartje) zo groot geworden dat ik wat ruimte moet maken voor de foto. Ook de *Exochorda* is fors gegroeid en deze is gesnoeid. De plant krijgt daardoor een mooie gedrongere vorm en de twijgen heb ik gestekt, net als een kweker die mij tijdens de voorjaarsplantendag van de BTU vertelde dat hij daardoor ook weer nieuwe exemplaren kan opkweken. Zonder verkoop geen brood op de plank...

Waarom schaf ik een plant als *Ornithogalum sygmoideum* aan? Wel, de bloemen zijn mooi en een relatief makkelijke plant als deze moet het in mijn tuin gewoon goed doen. De rotstuijn ligt dus in de achtertuin en heeft een klein nadeel. In de middag komt de zon bij veel planten niet terecht door de ligging van de tuin op het oosten en bij mij hoort ook de kreet die je wel vaker hoort: 'Die heb ik ook gehad'... Moeilijke planten kom je bij mij dus niet tegen, al sta ik soms wel verbaasd over de wilskracht van planten. Een goed voorbeeld daarvan is de plant die het logo is van onze vereniging, de *Physoplexis comosa* (3), de duivelsklauw. Ik heb twee exemplaren. De één staat in de volle grond, doet het prima en krijgt redelijk veel zon, terwijl de tweede in een trog is geplant en die krijgt minder zonnestrallen. Deze plant valt in het najaar volledig weg, maar komt in het voorjaar weer tevoorschijn, terwijl ik die al had afgeschreven. Na de afgelopen winter zie ik nog steeds niets verschijnen en heb er een hard hoofd in. Bij de voorjaarsverkoop dag in de BTU werden er dus nieuwe (andere) planten aangeschaft. Op het moment dat ik het schopje in de trog zette om een plantgaatje voor de nieuwe plant te maken, kwam ook het wortelkluitje met uitloperijtjes van de duivelsklauw naar boven! Was dat schrikken! Snel terugplaatsen

2. Rozet vormende *Ornithogalum sygmoideum* in bloei

3. *Physoplexis comosa* in trog

en duimendraaien op de goede afloop... De duivelsklauwen houden mij toch wel goed in hun greep!

Bij het zoeken naar informatie over de *Ornithogalum* kwam ik een artikel tegen in ons april magazine uit 2017, geschreven door broer Luuk, in zijn serie beschrijvingen 'Plant van de maand'. Hij vond dit bolgewasje een hele mooie. Veel soorten van deze plant worden te hoog of te wild voor de rotstuin. Maar de bloemen van deze soort zijn stengelloos, lekker compact dus. De biotoop van deze

plant vinden we in de Kaukasus, de Balkan, Turkije en Iran, tot een hoogte van 2600 meter. Vermeerderen kan door zaad, maar voor bloemen zijn we dan al snel drie jaar verder. Als bolgewasje kan dat dus veel makkelijker. Het is echt een plant waar je van gaat houden. Een goed waterdoorlatende grond is een must, schreef Luuk, maar dat is natuurlijk ook goed voor de hele rotstuin en daar zit nu ook net zo'n punt dat in mijn tuin niet goed werkt. De zandgrond laat natuurlijk wel vocht door, maar ik heb geen onderlaag van gebroken puin, zoals bij mijn broer wel het geval was. Alle planten staan 'gewoon' in de zanderige tuingrond die hierdoor ooit naar de

4. Wezer zandsteenblokken vormen de basis, fijingehakt goed bruikbaar voor de strooisellaag

Zuiderzee stromende rivieren is afgezet. De bovenlaag is afgestrooid met split en kleine steentjes, het oog wil ook wat, nietwaar (4)? Mocht de interesse voor uw aanschaf van dit prachtige bloeiwonder nu gewekt zijn, kan ik u (net als Luuk deed) verwijzen naar de verkoopdagen die gehouden worden in de Botanische Tuin in Utrecht, twee kansen per jaar: zowel de voorjaars- als de najaars verkoopdag van onze NRV! De laatste heeft natuurlijk heel wat bollen in de aanbieding!

Maar weer terug naar het nu. Ik ben dus in de tuin met mijn camera en ga door de knieën om die witte weelde van dichtbij te fotogra-

5. Kraamwebspin, vrouwtje

feren. Tsjonge, wat is dit mooi! Het blijft niet bij één foto... Dan valt m'n oog op een spin die op de bloemen zit. Gewoon een spin. En dan zie ik er nog één. Twee gewone spinnen. Of toch niet?... Er is iets, ze zien er wat anders uit. Dus na de fotosessie een beetje onderzoek gedaan naar deze spinnen, de pc wordt gestart. Google lens geeft de informatie, het zijn kraamwebspinnen, ook genoemd grote wolfspin (*Pisaura mirabilis*) (6). Het woord *mirabilis* betekent 'bewonderenswaardig' of 'wonderlijk'. Zo zien ze er ook wel een beetje uit, het wordt zowaar een bewonderenswaardige ontmoeting! Het logische gevolg is dat

je verder gaat 'spitten' in de informatie die de pc je dan biedt. Het gezegde klopt: 'Een middagspin brengt vreugde in', je bent lekker bezig...

6. Kraamwebspin, mannetje

Wikipedia vertelt ons dat de kraamwebspinnen familie bestaat uit 339 soorten en zij danken hun naam aan de broedzorg waarbij een web wordt gemaakt dat dient als een soort kraamkamer. De spin wordt tot 15 mm groot en de volwassen exemplaren kun je spotten van eind april tot augustus. Ik weet niet of ik op deze *Ornithogalum* een mannetje en een vrouwtje zie. Als ik misschien lang genoeg zou hebben gewacht had ik het bijzondere paringsritueel kunnen meemaken, bijzonder en goed voor een horrorfilm! Het mannetje

(6) brengt een ingesponnen prooi mee als geschenk voor het vrouwtje. Als het goed gaat en ze deze oppeuzelt, grijpt hij zijn kans en probeert te paren. Als het niet gaat zoals bedacht is, wordt hijzelf ook een smakelijke prooi! Eet smakelijk. Het vrouwtje maakt een web als kraamkamer en voordat de spinnetjes uit de eicoon komen, houdt het vrouwtje de wacht voor het web dat is gemaakt in de lage vegetatie. Wat een moederliefde!

De kraamwebspin is een actief jagende spin in lage vegetatie en op bodemniveau. Het gezichtsvermogen is uitstekend en ze wachten in hinderlaag tot er een prooi in zicht komt. In die rust toestand steken ze de eerste twee paar poten recht vooruit tegen elkaar aan, klaar voor de start. Dat heb ik op deze mooie pol *Ornithogalum* niet gezien, maar de ontdekking was er niet minder om. Zo zie je maar weer eens dat een hobby met planten vol verrassingen kan zitten! En je leert er ook nog eens iets van... Want kent u bijvoorbeeld de *Ornithogalum saundersiae* (7), de Kaapse vogelmelk die in menig boeket van de bloemist een prominente plaats inneemt en in de tuin niet misstaat, al is die helaas niet zo winterhard maar het als kuipplant wel goed doet. Niet zonder enige trots vertel ik u het volgende: als geboren en getogen Westlander begon mijn werkzame leven in de glastuinbouw. Zo ook van familieleden met eigen bedrijven. Een neef van mij (gerberakweker) kreeg van een dominee enkele bollen van een prachtige bloem die hij meebracht uit Zuid-Afrika. Mijn neef vermeerderde die en uiteindelijk bracht hij ze op de markt waar toparrangeurs onder de bloemisten er zéééér blij mee waren. Nog steeds is deze bloem met steel van zo'n go

cm waanzinnig populair bij de bloemschikkers. En zo is 't gekomen met de plant/bloem die een mooie Nederlandse naam kreeg: de Ster van Bethlehem. Een mooiere kroon is er niet, denk ik zo.

Van *Ornithogalum* zijn zo'n 150 soorten bekend, ook met niet alleen witte bloemen, ook enkele oranje en geel. De bloemist die wij wekelijks bezoeken om thuis vazen te vullen, was/is er eigenlijk niet zo blij mee. De oranje kreeg van hem de naam: bloemisten verdriet. We snappen waarom, die bloem staat wel drie á vier weken op de vaas! Maar wij beperken ons voor de tuin tot de lage soorten die ons veel vreugde geven! Op het moment van dit schrijven bedenk ik dat we binnenkort wat zaden op zullen vangen voor de zadenlijst. (NB. Het is nu begin juni en de zaden verzamelen is niet gelukt.) Ik heb er niet elke keer aan gedacht. Dus toen 'de tijd rijp was' bleek dat de plant geheel was verdwenen! Ik denk dat deze aan het 'overzomereren' is. En misschien wel leuk om zelf eens te experimenteren met deze soort. Kan ik ze ook eens bewonderen in de achtertuin, de rotstuin. En de spin? Die hoeft niet ver te lopen en dan klinkt daar natuurlijk ook: 'Een middagspin brengt vreugde in'.

7. De mooie en gewilde snijbloem *Ornithogalum saundersiae*

ALPIGENA SAXIFRAGA KWEKERIJ

Kabschia & Silver Saxifraga specialist

WWW.ALPIGENA.COM

Verkooplijst op aanvraag bart@alpigena.com

Bezoek kwekerij alleen op afspraak

B.Moerland Bilderdijkstraat 129 Nijverdal

BARA

BARA klei voor potgronden

www.baramineraler.se/nl

06 -10 930 434

VLAAMSE ROTSPLANTEN VERENIGING

Word lid van onze vereniging en geniet van:

- Het vaktijdschrift (4 x per jaar), met interessante cultuurervaringen, leuke reiservaringen en heldere plantbeschrijvingen.
- Bijeenkomsten (minimaal 3 x per jaar). Bijzondere gastsprekers uit binnen- en buitenland. Unieke contacten met ervaren beroepsmensen/liefhebbers. Prachtige tombola's.
- Reizen.

Naar gespecialiseerde kwekers/liefhebbers in binnen- en buitenland.

De Vlaamse Rotsplanten Vereniging: EEN KEIGOED IDEE!!

e-mail: info@vrvforum.be

Website: www.vrvforum.be

Forum: www.vrvforum.be/forum

Kwekerij "De Hessenhof"

Waar planten nog de tijd hebben om op te groeien.

Een nieuw en spannend tuinseizoen komt eraan. Laat U inspireren door de **Nieuwe Catalogus 2018-2019**

met keuze uit tweeduizend soorten vaste planten, die volledig zelf vermeerderd en 100% biologisch opgekweekt zijn. Die combinatie zorgt niet alleen voor een uitzonderlijke kwaliteit, maar ook voor een uniek onafhankelijk sortiment! Bestellen? Maak € 7,00 over op rek. NL07 INGB 00005 183380

Cursussen en rondleidingen

Het nieuwe programma vindt U op de website.

Hessenweg 41, 6718 TC Ede
Tel. 0318-617334

www.hessenhof.nl hessenhof@planet.nl

1. *Silene acaulis*

Een bezoek aan de Jostedalsbreen in Noorwegen

• DOOR: GERARD VERWEIJ

Vandaag 9 september 2023 alweer wolkenloos. Mijn rotsplanten kreunen bij 30°C al een week onder de hete najaarszon. Verspenen van de laatste zaailingen van o.a. *Saxifraga hostii* is met die hitte geen doen. Daarom tijd om een verhaaltje over een wandeling in Noorwegen te schrijven. Misschien voor een Noor niet zo heel apart maar voor een 'platlander' uit Nederland of Noord-Duitsland zowel landschappelijk als botanisch verre van alledaags.

Bij bezoek aan Noorwegen, en vooral aan West-Noorwegen, is het weer altijd een onzekere factor. Vooral als een westelijke stroming voortdurend lagedrukgebieden aanvoert, wisselen regendagen en droge dagen elkaar

2. Uitzicht terug vanaf Bødalsbreen

af. Het land is echter zo uitgestrekt dat het altijd wel ergens mooi weer is. Dit keer volgden we dan ook de strategie te reizen op de regendagen naar die delen van het land die volgens de weersvoorspelling een dag later ten minste één dag mooi weer zouden hebben. Dus geen planning vooraf. Met deze strategie kwamen we eerst uit in het oosten (Rondane waarover een andere keer) om vervolgens via Lom (met de helaas op dat moment gesloten Stavkirke), en de oude weg (Gamlestrynefjellvegen) naar Stryn. Van daar ging het verder zuidwaarts naar Loen. Op zoek naar

een camping kwamen we uiteindelijk uit aan de noordzijde van een langgerekt meer, Lovatnet in Sande; Sandeåsen Feriesenter, gloednieuw, wat hoger op de helling en nog niet zo vol als de oudere campings die aan de rand van het meer gepropt zitten. Folders over wandelroutes, detailkaarten, advies en ervaringsberichten zijn op campings in Noorwegen meestal ruim voorhanden en na het raadplegen van kaarten en aanvullende gesprekken besloten we het meer langs naar Bødal (80m boven zeeniveau) te rijden en van daar de tolweg naar Bødalseter te nemen

(600m hoog) om van daar te wandelen. Ongeveer 500m voor Seter is er een parkeerplaats en het laatste stukje gaat te voet. We zijn nu uit de zone met naaldbomen (*Pinus* en *Picea abies*) en omgeven door weiden met bosschages van *Betula*, *Alnus* en *Salix* (o.a. de opvallend grijsbladige *Salix lapponum*). Het is altijd weer opzienbarend hoe weinig hoogte je in het noorden moet winnen om in de (sub) alpine zone te komen (in de Lofoten groeit *Silene acaulis* (1) op zeeniveau). Overal om ons heen zie je gletsjerresten uit de hoge dalen. De wandeling die we maken is natuurlijk een momentopname en niet primair een botanische verkenning, maar al met al komen we toch aardig wat botanische juweeltjes tegen.

Het begint meteen met langs het pad *Sibbaldia procumbens*, een klein *Potentilla*-achtig plantje. Na 250m komen we bij een groepje huisjes op de Bodalseter en gaan we met een boog naar rechts naar de brug en over de rivier. Om ons heen de steile wanden van het door gletsjers uitgesleten dal en in de passen bovenaan liggen overal de uiteinden van de gletsjers uit de omgeving. Voor ons ligt de Bøgdalsbreen (2), een uitloper van de ijskap in het Jostedal Nationalpark. Het landschap ligt vol met morenen en er zijn overal plekken met veenmos en veel dwergstruiken zoals *Empetrum nigrum*, *Arctostaphylos alpinus* (3), *Vaccinium myrthyllus*, *V. vitis-idea*, *V. uliginosum*, *Betula*

3. *Arctostaphylos alpinus*

4. *Pyrola minor* met *Polygonum viviparum*

nana en *Phyllodoce caerulea*. Daartussen allerlei kruiden zoals *Lotus uliginosus*, *Rhinanthus angustifolius*, *Euphrasia sp.*, *Polygonum viviparum* en *Alchemilla alpina*. Langs dit pad vinden we ook een enkele keer *Pyrola minor* (4), *Orthillia secunda* en waar het even wat droger is een populatie bloeiende *Silene acaulis*. Iets verderop de orchidee *Listera cordata*.

Na ongeveer 1 km is er een splitsing. Volgens de richtingaanwijzer kunnen we rechtdoor naar de gletsjer (Bødalsbreen) of linksaf, omhoog richting Lodalskapa, de hoogste berg (nunatak) die uit de ijskap steekt. Beide zijn de moeite waard. We slaan af, het weer is goed en we hebben zin in een lange wandeling.

We steken het dal en het riviertje over. Aan de overkant is het bos hoger en het pad wordt een stuk steiler. Onderaan de helling zijn meer voedingsstoffen en hier staan hogere kruiden zoals *Cicerbita alpina* (5), *Geranium sylvaticum* en *Angelica sylvestris*. Verder een grote *Alchemilla*, *Ranunculus acris* en de varen *Cryptogram crispera*.

Het gaat nu in korte tijd van 600 naar 800m langs een grote waterval en een stroomversnelling het zijdal in. In de rotsen staan *Pinquicula alpina* en *Rhodiola rosea* (6) en langs het pad bloeiende *Cornus suecica* (7).

In het zijdal splitst het pad zich in een zuide-

5. *Cicerbita alpina*

lijker pad dat door het dal gaat en een pad dat langzaam de noordelijke flank beklimt. Op dat moment weten we dat niet en we nemen de zuidelijke van de twee, door het dal, genietend van het prachtige landschap. In de kleine meertjes staan de prachtige pluizenbolletjes van *Eriophorum scheuchzeri*. Aan het eind van het dal, op 930m boven zeeniveau, is een serie watervallen en rivierarmen. Hier kijken we rustig rond en picknicken. De vegetatie is hier ronduit divers met o.a. *Lycopodium alpinum*, *Huperzia selago*, *Ranunculus glacialis*, *Ranunculus platanifolius*, *Saxifraga aizoides*, *Veronica alpina*, *Corallorhiza trifida*, *Bartia alpina*, *Rhododendron (Loiseleuria) procumbens*, *Saxifraga stellaris* (8), *Trientalis europea*, *Hieracium alpinum*, *Cassiope hypnoides* (helaas uitgebloeid) en mooie exemplaren van *Gnaphalium norvegicum*.

Na de rust ondernemen we een poging de linkerflank op te klimmen, om het noordelijke pad op te pikken. Een pad omhoog is er niet te vinden. Er komen ons zowaar twee mensen achterop (de enige die we op dit pad tegen zullen komen) en een van beide vertelt ons dat ze de vorige keer boven door mist overmand werden en er een groepje met de helikopter uitgevlogen moest worden. We besluiten terug te gaan en beneden het pad richting Bødalsbreen nog te verkennen. We gaan bij het bordje beneden linksaf en lopen langs het meertje Sætrevatnet door steeds dunner wordend berkenkreupelhout. Na ongeveer 750m staan we op de laatste eindmorene. Hierna is de vegetatie plotseling zo

6. *Rhodiola rosea*7. *Cornus suecica*

goed als weg. Vlak voor de morene ontdekken we op de rotsen links van het pad en achter wat struikgewas *Sorbus aucuparia*, (?) een kleine populatie *Saxifraga cotyledon* (9) met ertussen *Saxifraga oppositifolia*. Onze omweg is dus niet voor niets. Na nog een pauze gaan we weer richting de auto, en aangezien het de dag erna gaat regenen, op zoek naar een nieuwe plek waar het twee dagen later droog is en we een mooie wandeling kunnen maken. Dit bleek de Hardangervidda te zijn. Die stond al heel lang op ons lijstje maar in juni 1989 konden we er niet heen wegens een sneeuwstorm aldaar.

9. *Saxifraga cotyledon*

8. *Saxifraga stellaris*

De geslachten *Maihuenia* & *Mutisia*

· DOOR: MARTIN SHEADER

1. *Maihuenia patagonica*

Maihuenia

Er zijn maar twee soorten van dit geslacht cactussen, *M. patagonica* en *M. poeppigii*, die voorkomen in Chili en Argentinië.

M. patagonica (1) is opmerkelijk tolerant voor vocht en koude temperaturen, is variabel in zijn voorkomen en vaak robuuster dan *M. poeppigii*. *M. patagonica* komt vooral voor tussen de 0 en 1000 meter hoogte. De groeiplaatsen zijn half-woestijnachtige rotsachtige steppes met verschillende grondsoorten maar altijd goed gedraineerde grond. De droge periode in hun habitat kan tot tien maanden duren; om dit te overleven hebben ze dikke

vlezige wortels om vocht in op te slaan. De temperatuur kan oplopen tot 55° C en dan kan het 's nachts tot -20° C vriezen. De bloemen variëren van wit tot licht violet.

M. poeppigii (2) komt voor tussen de 1000 en 2200 meter hoogte en dan ook nog een stuk zuidelijker tot diep in Patagonië. Hier groeit deze soort op zeer droge plaatsen op grote hoogte in *Araucaria* bossen tot wat vochtiger plaatsen in de sub-antarctische provincie van Chili. Deze plant groeit compacter dan *M. patagonica* en de bloemen hebben alleen maar geel tinten.

2. *Maihuenia poeppigii*

Ik heb een plant van *M. patagonica* en die ziet er heel anders uit dan de mooie gedrongen planten in de natuur. Ondanks dat deze soort waarschijnlijk wel buiten kan groeien, mits deze 's winters heel droog staat, heb ik deze plant in de kas gehouden. In een mix van bijna alleen maar lava (0-15 mm) met een klein beetje gezeefde potgrond. Een heel klein beetje water is voldoende.

Mutisia

Martin laat *Mutisia subulata* zien op zijn Facebook als zijnde een plant beschreven door Flores & Watson. Ik weet dus niet of hij deze plant ooit zelf heeft gevonden maar ik werd getriggerd omdat ik sinds kort zelf *Mutisia oligodon* heb.

M. subulata (3) wordt omschreven als een halfheester met liggende stengels tot zo'n 15 cm lang. De bladeren zijn langwerpig, leerachtig met tentakelachtige uitsteeksels. De

3. *Mutisia subulata*

bloemen hebben kleuren tussen diep oranje en rood tot 3 cm. Ze komen voor in Chili op rotsachtige bodems tussen andere struiken tussen de 1700 en 3000 meter hoog.

M. oligodon (4) wordt beschreven als een semi-klimmende plant met blad wat lijkt op een hulst. De plant komt voor in Chili en Argentinië op rotsachtige plaatsen op hoogtes tussen de 3000 en 5000 meter. De struik kan, in de natuur, een vierkante meter bedekken en tot 30 cm hoog worden. De bloemen zijn prachtig zalmroze en 3 cm in doorsnede. Ik heb deze plant nu twee jaar in mijn bezit en het eerste jaar deed deze plant niet veel, dus afgelopen februari heb ik de plant overgepot in een mengsel van 80 % lava 0-15 mm met 15 % gezeefde blonde turf. Tijdens het verplanten heb ik er twee stekken afgehaald en deze zijn geworteld. Ik wil deze op een zonnige schrale plaats in de tuin proberen. Nou dat heeft 'm goed gedaan, hij heeft nu stengels van 20 cm lang met tentakels tot wel 6 cm lang.

4. *Mutisia oligodon*

Een bezoek aan de bergen rond Santiago

- DOOR: CONNOR SMITH
- VERTALING: MARCO DE JONG

Dicht bij de Chileense hoofdstad Santiago beginnen de met sneeuw bedekte bergen en in de verte, net over de grens met Argentinië, ligt Aconcagua; de hoogste berg van Zuid-Amerika. Dit alles kon ik zien vanuit het kleine raampje van het vliegtuig, terwijl ik vroeg in de ochtend op het vliegveld van Santiago aankwam.

Wat voor schatten er allemaal in die bergen verborgen liggen, zou snel blijken. Mijn vriend Luca Magi, een ervaren plantenkenner, was mijn enige metgezel op deze reis. De afgelopen maanden hadden we doorgebracht met plannen maken, locaties vinden, de flora leren kennen en tips verzamelen van vrienden die al eerder in de regio geweest waren.

1. *Viola montagnei*

La Parva

Vanaf het centrum van Santiago (een drukke stad met zeven miljoen inwoners!) is het ongeveer anderhalf uur rijden naar La Parva, een populaire wintersportbestemming. We reden vanaf het stadje omhoog en met de toenemende hoogte veranderde de vegetatie. De exotische laanbomen langs de straten maakten plaats voor droge hellingen met *Puya alpestris* en *Trichocereus chiloensis*. Hoe hoger we kwamen, hoe meer haarspeldbochten we tegenkwamen. Er zijn volop interessante planten te zien in de berm en het was erg verleidelijk om onderweg naar boven al uit te stappen om ze beter te bekijken. Maar het was zaak goed op de weg te blijven letten; de plaatselijke bestuurders maken er geen probleem van de bochten flink af te snijden of op onoverzichtelijke plekken in te halen...

We konden het niet helpen toch met een schuin oog naar de berm te blijven kijken en zagen daar *Alstroemeria pallida*, een lage soort die lijkt op *A. exserens*, maar ervan verschilt door een horizontale gele streep op de bloem, tegen een verticale bij *A. exserens*. Wie genoeg wilskracht heeft om in de auto te blijven en de weg naar boven uit te rijden, komt uit bij een geweldig dorpje, gebouwd op de steile hellingen van de berg. Torenhoge hotels staan tegen de nu sneeuwloze hellingen aan; 's winters bieden ze onderdak aan wintersporttoeristen uit Santiago. We reden voor een skilift door het dorpje heen over een hobbelig zijweggetje naar de parkeerplaats.

Omdat een van onze hotels onze reservering geannuleerd had, moesten we op het laatste moment naar een andere verblijfplaats

2. *Nassauvia lagascae*

op zoek, waardoor we een stuk dichterbij zeeniveau uitkwamen dan gepland. Daardoor stegen we in korte tijd van 500 naar 3000 meter, waar de skilift begon. Deze was alleen op bepaalde tijden beschikbaar, dus we haastten ons omhoog en kwamen uit de lift op 3600 meter. Het is waarschijnlijk overbodig te zeggen dat zo snel stijgen niet verstandig of aan te raden is... We begonnen langzaam de effecten te voelen; het wandelen op zo'n grote hoogte is lastig zolang je er niet goed aan gewend bent. Na een korte rustpauze begonnen we onze wandeling en kwamen na een meter of twintig langs *Viola montagnei* (1), onze eerste rosulate viola! Ik schrok er van hoe klein ze waren; ik kende ze alleen van foto's, waarop ze veel groter leken, maar in werkelijkheid past een volwassen plant in een cupcake-vormpje! De kleine roodbruine

3. *Oxalis compacta*

bladrozetten worden omgeven door een ring van donkerpaarse bloemetjes. De planten staan meestal alleen; als ze in groepjes staan zijn ze vaak kleiner of van ongelijke grootte. Ze groeien altijd op hellingen. Een door erosie vrijgekomen plant liet de lange penwortel zien, die de planten vasthoudt bij harde wind.

Een volgend juweeltje, *Nassauvia lagascae* (2). Compacte rozetten vormen samen een kussen, met daarop grote satellietschotelvormige bloemhoofdjes, bestaande uit tweezijdig symmetrische bloemen. Niet een typische *Asteraceae*-bloem, maar naar men aanneemt ligt dit geslacht in het evolutionaire hart van de familie. De Zuid-Amerikaanse *Asteraceae*-en vinden hun oorsprong in deze regio en sindsdien is er een gigantische diversiteit uit ontstaan, waarvan we vele vormen zijn tegengekomen.

Tussen het grind vonden we planten van *Oxalis compacta* (3). Zoals de naam doet ver-

moeden niet groter dan een vingernagel, met opvallende, gele bloemen. De steenvormige bladeren van de succulent *Cistanthe frigida* omhulden nog gesloten bloemknoppen. Op een puinhelling trok de compact groeiende *Senecio crithmoides* mijn aandacht, naar mijn mening een stuk aantrekkelijker dan zijn Europese verwanten. In rotsspleten groeide *Adesmia glomerula* (ik kende het geslacht alleen nog van foto's), met harig, gedeeld blad en gele erwt-achtige bloemen. Het geslacht *Galium*, een bekende vriend en vijand in de tuin, leerde ik snel waarderen. De planten groeien hier vaak in spleten en blijven compact, bloeien al laag en produceren een overvloed aan zaad, dat met zachte, sneeuwvlokachtige weerhaakjes blijft hangen in de vacht van voorbijkomende dieren, of onze schoenen. De hoofdpijn, als gevolg van ons snelle stijgen, begon steeds vervelender te worden, dus begonnen we aan de afdaling, telkens stoppend en snel afgeleid.

We passeerden een aantal grote rotsen, waarlangs smeltwater stroomde. Een dergelijke verandering van habitat is vaak de moeite waard om nader te bekijken. We werden beloond en vonden *Viola philippii* (4) in bloei, een kleinere soort met roze bloemen. Verderop werd een helling geel gekleurd door bloemen; het bleken de kussens van *Oreopolus glacialis* (5) te zijn; deze vorm was beter dan de planten die we later op de reis tegenkwamen. In de buurt groeiden de rozetten van de vreemde *Gamocarpha scapigera* (6), uit de familie *Calyceraceae*, die dicht bij de *Asteraceae* staat. Deze familie stond hoog op mijn verlanglijstje; een bladrozet met een broccoli-achtige bloeiwijze erop!

4. *Viola philippii*

We liepen voorzichtig, om maar niet te gaan staan op alle juweeltjes die hier groeiden. Verderop gaf Luca een schreeuw: de derde rosulate viola op onze eerste dag. Ik had gehoopt er minstens één te zien, dus ik werd verwend! Het was *Viola atropurpurea* (7), de meest succulente van de drie. Een bijna torenvormige plant met bladeren als slangenschubben, prachtig gerangschikt als in een maliënkolder. Eromheen ontwaarden we de kleine rozetten van diverse *Asteraceeën*. De geslachten *Chaetanthera* en *Oriastrum* (de laatste onlangs taxonomisch afgesplitst van de eerste) bevatten vele mooie soorten. *Oriastrum dioicum* heeft torpedovormige knoppen, die openen in *Cerastium*-achtige bloemen. *Oriastrum chilensis* is een klein en harig plantje en groeide zover het oog reikte. Ertussen stond *Chaetanthera lycopodioides*, alsook de dichte pollen van *Loasa* (*Pinnasa*) *nana*.

5. *Oreopolus glacialis*

Bijna terug bij de parkeerplaats passeerden we een natter stuk, als gevolg van smeltwater en een drainagepijp. Hier groeiden *Calandrinia affinis*, *Cerastium humifusum*, *Calceolaria* en *Ranunculus peduncularis*. Ook rondom het parkeerterrein zelf was genoeg te zien. *Nassauvia pyramidalis* vormde hier grote kolonies, met daaromheen *Sanicula graveolens* en *Melosperma andina*.

6. *Gamocarpha scapigera*

Terwijl we napraatten in de auto, reden we terug naar beneden, stoppend op de plaatsen die we op de heenweg hadden genoteerd. Ik had nog nooit eerder van *Tropeolum sessilifolium* (8) gehoord en ik weet niet waarom. Het is een vrolijk aandoende plant, die hier de wegbermen vult met witte bloemen. Tijdens het fotograferen stuitte ik op een *Pozoa*-soort, die er voor mij heel anders uitzag dan alle andere soorten die we gezien hadden. Misschien één van de tweeëntwintig beschreven, maar niet geaccepteerde soorten? De groeiwijze was liggend en wijdvertakt, maar dit zou ook

7. *Viola atropurpurea*

aan het plaatselijke klimaat kunnen liggen. De kleine struikjes, bedekt met opvallende, vijflobbige lichtblauwe bloemen, herkende ik in ieder geval zonder twijfel als *Junellia spathulata*.

We waren net het bord dat de richting naar La Parva aangaf gepasseerd, toen we *Tropaeolum polyphyllum* (9) tegenkwamen, hangend en kruipend over de rotsen, met hier en daar *Schizanthus coccinea* ertussen en de alomtegenwoordige *Collema biflora*. De grijze bladeren van *Chuquiraga oppositifolia* (10)

waren overal te zien, met net verschijnende oranje bloemhoofdjes en werden al snel een favoriet. Hier groeide ook *Oxalis squamata*, een soort die ik met succes gekweekt heb. Alhoewel de zaden meestal direct na het verspreiden kiemen, sneuvelen de zaailingen vaak tijdens de winter. Om die reden kweek ik ze ieder jaar opnieuw uit zaad op. Op arme bodems op noordhellingen (en dus in de volle zon! Op het zuidelijk halfmond is dat net omgedraaid t.o.v. bij ons), vonden we *Tetraglochin alatum*, een compact struikje. Ik denk dat we in Utrecht een van de weinige

8. *Tropaeolum sessilifolium*

tuinen zijn die deze soort succesvol kweekt, alhoewel de plant een erg gerekt uiterlijk krijgt bij onze lagere UV-waarden en hogere regenval.

Beekjes van smeltwater stroomden lager op de berg en *Lobelia oligophylla* (syn. *Hypsela reniformis*) bloeide langs de oevers, terwijl wij over het water sprongen. Dit is een kleine, liggende soort uit een geslacht dat uiteenloopt van de meer dan manshoge soorten uit de Afrikaanse bergen, tot aan dit kleine, nog geen 3 cm hoge plantje, dat zich gemakkelijk laat kweken en vermeerderen uit stek. Verderop langs de beek was een overhangende oever gevuld met *Erythranthe lutea*, een verwant van de maskerbloem *Mimulus*.

We daalden de berg verder af op naar wat welverdiende rust, alleen om hem de volgende dag weer deels te bestijgen en via een andere afslag richting Valle Nevado te rijden.

Valle Nevado

De volgende berg, vanaf La Parva gezien, is Valle Nevado (11). Er zijn hier meer warme en schijnbaar droge zonnige noordhellingen, waarop we al vanaf het begin van de autoroute naar het startpunt van de wandeling een grote diversiteit aan planten aantreffen. We reden een deel van de route van gisteren, waar vandaag een wielervoer op gehouden werd, wat ons extra stress bezorgde over het rijden op deze toch al lastige wegen. Maar het lagere tempo gaf ons een betere gelegenheid

9. *Tropaeolum polyphyllum*

10. *Chuquiraga oppositifolia*

om uit het raam naar planten te zoeken. We zagen *Malesherbia* (12) in overvloed; een geweldige plant uit de *Passifloraceae* die niet klimt, maar als een struikje groeit en goed droogtetolerant is. De beschaduwde wegkanten werden opgefleurd door de oranje bloemen van *Alstroemeria ligtu subsp. simsii*, terwijl we met een slakengang over een eenrichtingsbrug reden.

11. Valle Nevado

de bloei ontwikkelen zich kleine, tomaatachtige zaaddozen. In rotsspelen vormde *Haplopappus anthylloides* kleine matjes, samen met het aantrekkelijke zilveren blad van *Calceolaria arachnoidea*.

12. *Malesherbia linearifolia*

Een paar minuten nadat we de afslag richting Valle Nevado hadden genomen, stopten we bij een heuvel in de volle zon, waarop het blauwgrijze blad van *Mutisia sinuata* (13) die een prachtige mat vormde, bedekt met bleekgele bloemen. Op de zonnigste plekken groeiden *Tetraglochin alatum* en *Chuquiraga oppositifolia*. Veelvuldig aanwezig op deze hellingen was *Schizanthus hookeri*, een charmante vreemde eend uit de nachtschadefamilie. Qua bloemen lijken de veelal eenjarige soorten uit *Schizanthus* meer op een orchidee dan op een aardappel, maar na

Zoals ook gisteren namen de haarspeldbochten toe naarmate we hoger kwamen. Heuveltjes, gevormd door *Azorella monantha* (het zou ook *A. ruizii* geweest kunnen zijn), stonden volop in bloei met hun kleine gele bloemetjes in losse rozetten. Hier en daar was *Perezia carthamoides* te vinden, soms vergezeld door *Montiopsis andicola*. Erg algemeen was *Quinchamalium chilensis*; een plant uit de *Schoepfiaceae* die bekend staat als halfparasiet, alhoewel wij geen flauw idee hadden welke plant dan als gastheer zou moeten fungeren. Hij leek niet kieskeurig en

groeide in allerlei omstandigheden en in de buurt van allerlei andere planten (o.a. grassen en *Amaranthaceeën*). Nadenkend over dit vraagstuk staarden we in de verte, waar complete heuvels roze kleurden van de bloemen van *Schizanthus hookeri*.

We stopten bij een waterval, om te zien of extra vocht in de omgeving veranderingen in de vegetatie zou meebrengen. We werden beloond door meer *Tropaeolum polyphyllum*, op zuidhellingen groeiden *Astragalus aff. cruckshanskii* en een *Stachys*, die ironisch genoeg nog het moeilijkst te determineren

was. Onderweg in de richting van het skiresort stopten we voor *Alstroemeria umbellata* (14). Een waar juweel, een lage, succulente bladrozet met donker- tot lichtroze bloemen. Een zeer begeerlijke soort, die zeker in cultuur gebracht zou moeten worden!

Eenmaal aangekomen bij het skiresort op 3000 meter werden we begroet door de fietsers uit de wielerscooters die we eerder hadden ingehaald. Wat die mensen bezielt om dat te doen, is mij een raadsel... Zij keken daarentegen minstens even verbaasd toe hoe wij rondom het hotel en in de nabijge-

13. *Mutisia sinuata*

14. *Alstroemeria umbellata*

15. *Rhodolirion montanum*

legen heuvels bijna over de grond kropen op zoek naar planten. Nabij het begin van het wandelpad kwamen we *Astragalus arnotianus*, *Gamocarpha* en grote groepen *Viola philippii* tegen. Een aantal prachtige pollen *Anarthrophyllum gayanum* bloeiden in fel oranje. Na veel zoeken vonden we eindelijk *Rhodolirion montanum* (15) in bloei; tot nu toe hadden we enkel bladeren gevonden. De grote lelieachtige bloemen met rode spikkels zijn erg charmant.

16. *Azorella madreporica*

Dichte matten van blad bleken toe te behoren aan *Azorella madreporica* (16), het blad licht behaard en van een afstand zilverig aandoend. We waren erg blij een prachtig exemplaar van meer dan een meter doorsnee te vinden. Ze begonnen net te bloeien en de afwisseling van bloemen en knoppen creëerde een mozaïekpatroon op de planten. Op een nattere plek groeiden *Calandrinia affinis* en *Discaria nana* (17), een opmerkelijk lid van de *Rhamnaceae* met bijna vierkante witte bloemen. Een drijfmat stuk grasland werd opgevrolijkt door de aanwezigheid van *Caltha sagittata* en *Plantago barbata*. Zelfs de weegbree is hier leuker dan thuis....

“Hoe verder we klommen, hoe meer bijzondere soorten we tegenkwamen”

Hoe verder we klommen, hoe meer bijzondere soorten we tegenkwamen. De planten van *Viola atropurpurea* waren hier groter en in betere conditie dan die op La Parva. Het blauw-zilverachtige blad van *Tropaeolum nubigena* maakt hem voor mij een van de mooiste soorten in dit geslacht. Op de hellingen groeide *Caiophora coronata*. Ik heb deze soort in Utrecht met succes gekweekt en in bloei gekregen, maar de plant putte zichzelf uit en overleefde niet langer dan een jaar, iets wat vaker lijkt te gebeuren met planten uit Zuid-Amerika. Gelukkig

zette onze plant veel zaad en kunnen we het gemakkelijk nog eens proberen. In rotsspleten zagen we de compacte *Oxalis penicillata*. Verderop langs het pad vonden we *Knowltonia major* (18), helaas niet in bloei maar gezien de geweldige camouflage was het al een hele toer de plant überhaupt te zien.

Voor wie ooit de kans krijgt naar Santiago af te reizen, raad ik deze twee locaties van harte aan. Een aantal echte hooggebergtesoorten, zoals *Nototriche* en *Nassauvia pinnigera* hebben wij gemist, maar zijn er zeker te vinden. Daarnaast zijn wij tijdens ons bezoek nog veel meer soorten tegengekomen die een bezoek de moeite waard maken, maar die ik moest weglaten om dit artikel niet nog langer te maken dan het nu al is.

18. *Knowltonia major*

17. *Discaria nana*

Een bezoek aan de Dolomieten

· DOOR: JOS CUIJPERS

Al jaren stond deze reis op onze planning. Door verschillende oorzaken, zoals ziekte, werk in de eigen kwekerij en tot slot corona, lukte het steeds maar niet om deze reis te gaan maken. Maar na lang wachten, lukte het eindelijk om een reis naar de Dolomieten te maken in het voorjaar van 2023.

We waren nog nooit in het voorjaar naar de bergen geweest en deze reis stond dan ook bovenaan op ons lijstje. Er bleek wel wat planning aan de reis vooraf te gaan; veel

appartementen en hotels zijn hier in deze omgeving niet open op dat moment. Je valt precies tussen het skiseizoen en de zomervakantie in en veel hoteleigenaren blijken in deze rustige periode hun deuren te sluiten. We vonden een geschikte accommodatie in Pozza de Fassa, een klein dorpje aan de Dolomieten Hochstrasse.

Van hieruit waren er veel mogelijkheden om te wandelen wat ons hoofddoel was, maar ook vele mogelijkheden om er met de auto op uit te trekken als het mogelijk slecht weer zou zijn.

Op de dag van aankomst werd direct de omgeving verkend en een kleine wandeling gemaakt in de buurt van het appartement. Het uitzicht vanuit het appartement had ons

nieuwsgierig gemaakt. We kwamen er de eerste *Clematis alpina* en *Wulfiana carinthiaca* tegen.

De volgende dag wilden we graag de Marmolada (foto 1 op de vorige pagina) bezoeken, met zijn 3357 meter is dat de hoogste berg in deze omgeving. Normaal is deze berg, waar ook in de zomer nog sneeuw op de top te vinden is, goed met de lift te bereiken. Het is in de winter een gewild skigebied, echter door de slechte weersomstandigheden de week hiervoor waren de liften nog gesloten. Er zat niets anders op dan de tocht met de auto voort te zetten. We kwamen daarna bij de Passo di Fedaia op een hoogte van 2057 m. Van hieruit hadden we een mooi uitzicht op de Marmolada.

Hier konden we wel rondlopen en zover het verantwoord was voor dit bejaard stelletje

2. *Gentiana verna*

3. *Salix spec.*

zijn we gaan wandelen langs de voet van de Marmolada. Tijdens deze wandelingen zijn we toch nog vele alpiene planten tegen gekomen o.a. *Gentiana verna* (2), *Soldanella alpina*, *Anemone alpina*, *Maianthemum racemosum*, *Pinguicula grandiflora* en veel *Salix* hybriden (3).

Op de derde dag hebben we een wandeling gemaakt door een dal dat in het verlengde van ons verblijf lag. Dit dal heet Sen Jan de Fassa en voert naar een kabelbaan die naar Pozza Buffaure gaat, maar ook deze lift was helaas gesloten. Het was een doodlopend dal dat zeer goed te lopen was. Het bracht ons langs zeer mooie alpenweiden (4) met meerdere bekende en onbekende plantensoorten. We vonden hier onder andere de volgende planten: *Dryas octopetale* (5), *Viola biflora* en *Phyteuma orbiculata*.

4. Alpenweide

Op dag vier maakten we een tocht met de auto naar het westen, richting Bolzano. Ons reisdoel was de Karersee of zoals de Italianen zeggen Lago di Carezza. De tocht naar dit bergmeer op een hoogte van 1500 m is een zeer mooie rit, met als achtergrond het Rosengarten massief. Hier hebben we een wandeling gemaakt om het meer. We hebben er genoten van veel vergezichten en dalen en een zeer grote verscheidenheid aan flora. De wandelpaden zijn er goed te doen, maar voor mensen die wat slecht ter been zijn, is het lastig te doen vanwege de vele obstakels (6) op het pad. Er is een mooie hangbrug met een prachtig uitzicht over het dal. We vonden

5. *Dryas octopetala*

er onder andere *Ajuga pyramidalis* en *Paris quadrifolia*.

De volgende dag zijn we richting Canazei gegaan naar de Col dei Rossi, een berg met een hoogte van 2377 meter. Hier hebben we een wandeling gemaakt naar Passo Pordoi, een hele mooie pas op een hoogte van 2239 meter. Dit was ons alternatief voor een bezoek aan de Col dei Rossi. Het had de week ervoor gesneeuwd en daardoor was de top van de Col niet te bereiken. We wandelden op

het plateau Beleverde di Canazei. De sneeuw was hier alweer redelijk verdwenen en de route goed bewandelbaar. Ook de flora was goed herkenbaar tussen sneeuw en modder. Hier werd veel aan de sport downhill gedaan, dit was voor ons geen optie. We hebben ons maar verder geconcentreerd op de aanwezige beplanting en genoten van wondermooie vergezichten. We zagen hier *Rhodiola rosea* (7), *Tussilago forfara*, *Pulsatilla alpina* subsp. *alpiifolia*(8) en *Gentiana clussii*.

Na zes mooie dagen kwam er aan dit bezoek aan de Dolomieten een einde en hebben we onze reis voortgezet naar de Koningsee bij Berchtesgaden in Duitsland. Mogelijk kan ik daar nog wat over gaan vertellen in een volgend artikel. Wij hebben genoten van de Dolomieten en kunnen iedereen aanraden dit gebied een keer in het voorjaar te bezoeken.

6. Pad met obstakels

7. *Rhodiola rosea*

8. *Pulsatilla alpina* subsp. *alpiifolia*

Saxifraga x polita Geert Borgonje

· DOOR: GERT HOEK

Een achttal jaren geleden kreeg ik van Geert een plantje van een *Saxifraga* uit zijn tuin. Hij gaf destijds aan niet precies te weten wat het was. Ik heb het plantje toen op een beschaduwde plek tegen een tufsteen gezet en de plant groeide en bloeide goed (1). Hij zaaide zich zelfs wat uit op het muurtje van tufsteenblokken waar hij over de rand groeide. De blaadjes zitten in compacte rozetjes bij elkaar en vormen samen een mooie compacte plant.

Twee jaar geleden in de Picos de Europa vond ik *Saxifragas* op beschaduwde plaatsen onder struiken en in het bos en toen ik daarmee aan het determineren was, kwam ik uit bij *S. spathularis*. Deze plant hoort bij de groep *Gymnopera* van de *Saxifraga* familie. Toen ik daar zo mee bezig was, dacht ik ook meteen aan de plant die ik van Geert gekregen had. Dus heb ik me er nog verder in verdiept en nu blijkt dat de *S. spathularis* een van de ouders is van de plant die Geert mij heeft gegeven.

De plant van Geert blijkt namelijk *S. x polita* te zijn en dit is een wildkruising tussen *S. hirsuta* en *S. spathularis*. Maar de plant van Geert was duidelijk afwijkend van de vormen die al beschreven waren. Deze vorm is namelijk

1. De onbekende *Saxifraga*

2. Behaarde bladeren

helemaal behaard (2), de bladeren zijn minder diep ingesneden en in zijn geheel compacter groeiend dan de beschreven vormen.

“Graag draag ik deze plant op aan Geert, vriend maar vooral NRV-icoon.”

De bloemstengeltjes worden tot zo'n 15 cm hoog en dragen tot 30 kleine witte bloemtjes met daarop rode stipjes (3).

De behaarde bladeren zijn lepelvormig en zijn ondiep gelobd en inclusief bladsteel ongeveer 3,5 cm lang, het blad is ongeveer 1 cm breed.

Na overleg met Adrian Young, de Saxifraga-expert en beheerder van het register van

een deel van de *Saxifraga* familie (International Cultivar Registration Authority), is besloten om deze plant te benoemen.

Graag draag ik deze plant op aan Geert, vriend maar vooral NRV-icoon. Geert heeft heel veel mensen ge-enthousiasmeerd in de liefde voor planten in het algemeen en rotsplanten in het bijzonder. En nog steeds is hij met alle uitdagingen van dien, dagelijks te vinden in tuin en kas.

Nadat ik een beschrijving met foto's heb gestuurd naar Adrian Young, heeft hij deze gepubliceerd en is de naam *Saxifraga x polita* 'Geert Borgonje' officieel geregistreerd.

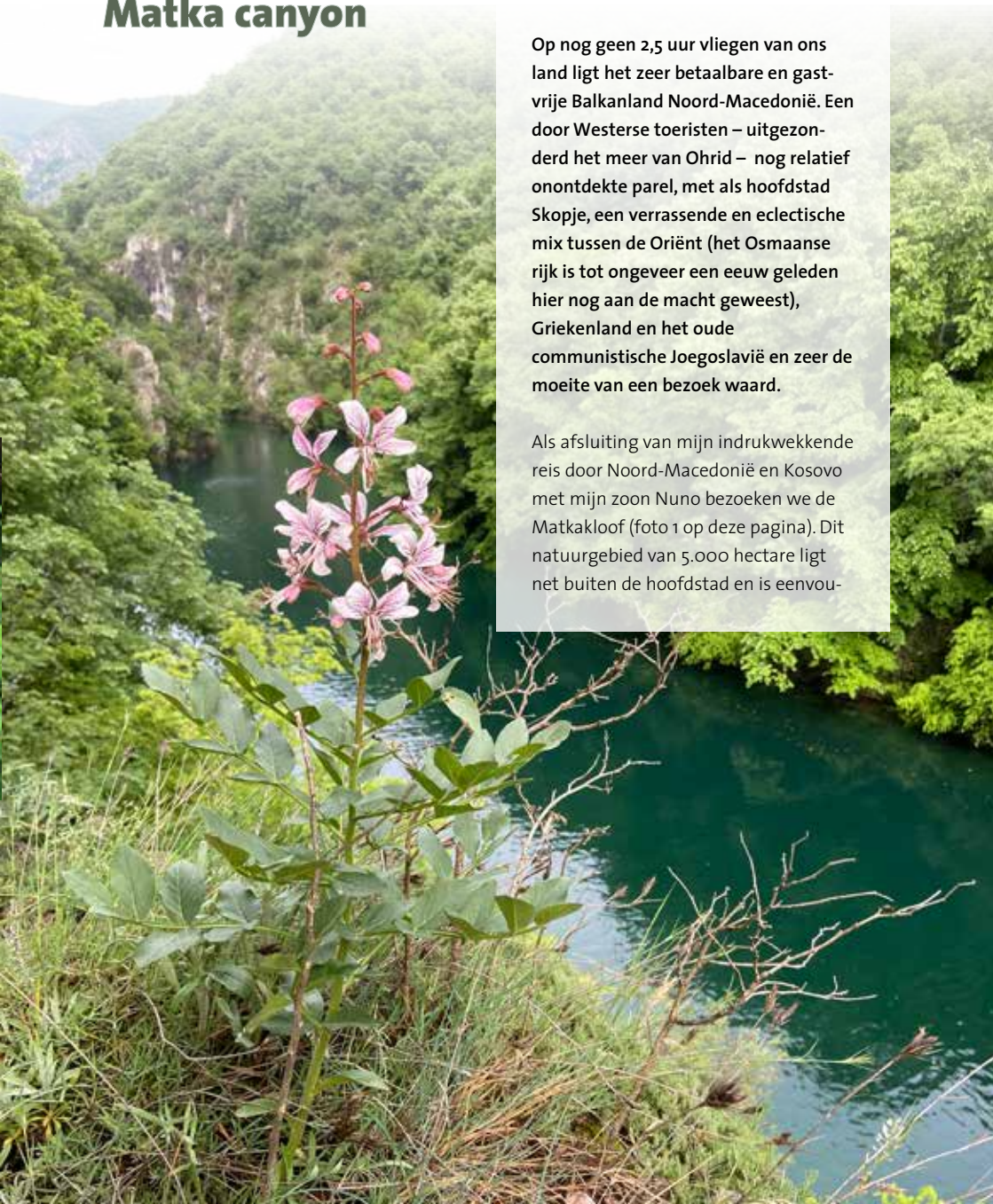
3. Detail van de bloemen

Een bezoek aan de Matka canyon

· DOOR: JEROEN VAN BERKOM

Op nog geen 2,5 uur vliegen van ons land ligt het zeer betaalbare en gastvrije Balkanland Noord-Macedonië. Een door Westerse toeristen – uitgezonderd het meer van Ohrid – nog relatief onontdekte parel, met als hoofdstad Skopje, een verrassende en eclecticische mix tussen de Oriënt (het Osmaanse rijk is tot ongeveer een eeuw geleden hier nog aan de macht geweest), Griekenland en het oude communistische Joegoslavië en zeer de moeite van een bezoek waard.

Als afsluiting van mijn indrukwekkende reis door Noord-Macedonië en Kosovo met mijn zoon Nuno bezoeken we de Matkakloof (foto 1 op deze pagina). Dit natuurgebied van 5.000 hectare ligt net buiten de hoofdstad en is eenvou-

2. *Ramonda nathaliae*

3. *Saxifraga federici-augusti* ssp. *grisebachii*

dig met eigen vervoer of een dagtocht vanuit Skopje te bereiken. Uit ervaring weet ik inmiddels dat deze rotsformaties vaak een afwijkende en bijzondere flora te bieden hebben. Deze kloof, bestaande uit kalkstenen rotsen, is in de loop der tijd door de erosie van water gevormd. Vanaf onze parkeerplaats worden we verwelkomd door witte *Silene italica*, een soort met opvallend lange bloemstelen en een uitgesproken lange stempel, *Onobrychis montana*, *Alyssum corymbosum*, *Sedum glaucum* en *Sedum rubens*. Het plantenleven speelt zich tegen de tot duizend meter hoge, steile rotswanden af, evenals langs de wandelpaden en op de steile hellingen die naar de onder ons stromende rivier voeren, waar bijvoorbeeld *Colutea arborescens* en *Lonicera etrusca* groeien. Het snelstromende deel van de Treskarivier is bekend van talloze internationale kanotoernooien.

Aan het begin van de anderhalf uur durende wandeling door de kloof komen we het eerste hoogtepunt al tegen. Net voordat we langs het toeristische gedeelte met cafés komen, zie ik een paarsbloeiend kleinood tegen de hoog opstijgende rotswand groeien; later zullen we deze *Ramonda nathaliae* (2) met honderden tegelijk aantreffen. Deze plant voelt zich duidelijk erg thuis in rotsspleten op een beschaduwde plek.

4. *Campanula lingulata*

We besluiten even voor de opkomende regenbui te schuilen voordat we onze wandeling

5. *Saxifraga rotundifolia*

door de kloof kunnen voortzetten. In de eerstvolgende bocht zie ik tot mijn verbazing een plant groeien die ik op deze geringe hoogte

van 320 meter boven zeeniveau geenszins had verwacht en ook ditmaal gaandeweg in groten getale: *Saxifraga federici-augusti* ssp. *grisebachii* (3), uit de subsectie *Engleria* en herkenbaar door zijn lange paarse bloeiwijze, overigens helaas grotendeels uitgebloeid. Ook deze plant voelt zich het meest thuis in de vele rotsspletten van de steile wanden. Het loont zeker de moeite om ook wat hogerop de rotswanden te speuren. We zien daardoor bijvoorbeeld *Thymus skopjensis*, een endemische soort met lange vertakte stengels, *Verbascum baldaccii* en *Reseda lutea*.

Het eerste deel voert langs de rotswand, waar we ook *Campanula lingulata* (4) aantreffen, een soort die volledig voorzien is van haartjes, inclusief de buisvormige bloemen. In de diepte varen toeristen voorbij in bootjes. Ondanks dat we ons op 15 kilometer van Skopje bevinden en het ook nog eens Orthodox Paasweekend is (deze regio volgt de Julianische kalender en Pasen valt daardoor

6. *Onosma stellutata*

later in het jaar dan bij ons), komen we erg weinig wandelaars tegen. Halverwege de tocht komen we langs een bosachtige omgeving waar we *Cyclamen purpurea* zien, *Silene nutans* en tientallen *Saxifraga rotundifolia* (5). Een volgende verrassing nadat we de beboste hellingen achter ons hebben gelaten is *Onosma stellutata* (6), eveneens een plant die je in deze vochtige omgeving absoluut niet verwacht. In mijn tuin verlangt dit plantengeslacht een zonnige plek en een goede afwatering. Langs het pad heeft ook *Convolvulus altheaoides* een plekje gevonden en tegen de rotshellingen vinden we ook de schitterende *Iris pallida*, een soort die je in dit deel van de Balkan overal wel aantreft. Hetzelfde geldt voor de lange aren van *Asphodeline lutea* (7). Een andere plant die het hier goed doet, is de 'vuurwerkplant' *Dictamnus albus* met z'n aantrekkelijke roze bloemen. De plant wordt zo genoemd doordat de etherische olie die ze bevat gemakkelijk vlam kan vatten en dan een 'vuurwerkeffect' veroorzaakt. Tussen de

7. *Asphodeline lutea*

8. *Neotinea tridentata*

rotsen vinden we ook nog *Dianthus gracilis*.

De Matkakloof en het omliggende gebied staat bekend om zijn tientallen endemische planten en vlinders en ook om zijn orchideeën. En na goed zoeken onderweg zie ik *Neotinea tridentata* (8), een kleinere ietwat fragiel ogende paarsbloeiende orchidee. Een andere orchidee die ik op het eerste oog met een bremraap verwarde is *Neottia nidus-avis*, dit omdat beide soorten geen bladgroen hebben. Half tussen de stenen verstopt, vinden we ook *Muscari comusum*, de kuifhyacint. Na zo'n anderhalf uur houdt ons pad op en stuiten we op de rotswanden van de Matkakloof. Een goed moment om weer terug te wandelen, zodat we nogmaals kunnen genieten van de bijzondere plantenvariëteit die ons aangeboden wordt, voordat we afsluiten in het bruisende Skopje.

Hoe krijgen we een bloeiende *Sternbergia lutea*

· DOOR: HAN VAN LEEUWEN

Na weer een slakkenrondje door de tuin, met het zoveelste honderdtal bruine glibbers in mijn emmer, vraag je jezelf wel af wat je als tuinliefhebber bezielt om deze hobby nog na te leven. Wat zou er over zijn van mijn tuin als ik die vele duizenden eetgrage mormels niet had verwijderd uit mijn bescheiden tuin?

Waarschijnlijk had ik dan een kale vlakte over gehad, want het idee dat er planten zijn die ze niet lusten heb ik allang losgelaten. Ik vind

ze op alle soorten planten en gek genoeg nog het minst op mijn vlakje met *Hosta*'s.

Maar goed, ik zou wat schrijven over de *Sternbergia*. In de vorige uitgave van dit blad had ik een oproep gedaan voor mensen die ervaring hadden met dit bolgewas en ze wel bij herhaling in bloei konden krijgen, wat mij tot dusver niet lukte. Ik kreeg daarop wat reacties binnen die ik graag via dit artikelje met u wil delen. En daar ligt waarschijnlijk ook de motivatie om met alle slakkenellende toch door te gaan met tuinieren. Als je ooit in het najaar een bloeiende gele vlakte in Griekenland (1) hebt meegemaakt, heb je een drijfveer om daar in ieder geval een klein stukje van te realiseren in je tuin. Voor wat betreft de Cyclamen was me dat al eerder gelukt, alleen

1. *Sternbergia* in zijn natuurlijke omgeving

2. Een flinke pol *Cyclamen hederifolium* in zijn natuurlijke omgeving

niet in de uitgebreide vorm die ik in de Peloponnesos (2) heb gezien, maar dat het met de *Sternbergia* niet lukte blijft me uitdagen. Na deze oproep kreeg ik diverse reacties die ik in onderstaande tekst verwerkt heb.

Eerst wat algemene informatie over de gele herfstnarcis of *Sternbergia lutea*. Deze soort is inheems in het mediterrane gebied en West-Azië, oostelijk tot Iran en de Pamir Alai. Van dit geslacht zijn meerdere soorten bekend, waarvan *Sternbergia lutea* de bekendste is en ook het meest aangeboden wordt. Andere soorten zijn de witte *S. candida* die in Z.W.-Turkije voorkomt, *S. clusiana* uit Palestina, een gele vorm met smalle bloembladen, *S. colchiciflora*

die gevonden wordt in Italië en op de Balkan, *S. schubertii*, een gele vorm met een hele korte bloemsteel die alleen gevonden is rond Izmir in Turkije en de wat fijner gevormde gele vorm *S. sicula* (3) die ook in Griekenland voorkomt. De bladeren van *S. lutea* verschijnen direct na de bloei en zijn smal, grasachtig en donkergroen van kleur. De planten bloeien in september-oktober met goudgele eivormige bloemen die ongeveer 4 cm in diameter zijn. Ze zijn te kweken in goed doorlatende grond op een beschutte plaats in de volle zon. Tijdens de rustperiode, die in de zomer valt, moet de grond vrij droog gehouden worden. De bollen zijn redelijk winterhard, maar dienen in strenge winters beschermt te worden

door middel van stro of dennentakken. Een mooie reactie kreeg ik van één van onze Belgische lezers, welke ik hier graag aan u laat lezen:

Hoe kweek ik Sternbergia lutea. Ietwat 25 jaar geleden las ik ergens een artikel over rotsplanten. Mijn belangstelling was gewekt en zopas op pensioen dus een zee van tijd lag voor mij open. Een van de eerste zaken die ik wilde weten was welke grond ik bezat. Het resultaat gaf aan dat mijn grond uit lemig zand bestond, naar mijn oordeel is het leemgedeelte het grootst. Enkele jaren geleden kwam ik in het bezit van enkele knollen van Sternbergia lutea. Inmiddels was een verhoogd bed klaargemaakt waarin de grond werd voorzien van extra zand. Bij drie emmers gewone aanwezige grond is er één emmer zand bijgevoegd. Aldus werden de knollen aan de aarde toevertrouwd. Met dien verstande gedurende de tijd dat de knol ondergronds blijft, komt er een glasplaat bovenop. Pas bij het verschijnen van wat leven gaat de glasplaat er af en gaat de natuur zijn gangetje. Let wel in het voorjaar is er niets te zien, pas bij wanneer we halfweg het jaar zijn moet men de plantplaats in het oog houden.

Dit komt goed overeen met opmerkingen die ik opving op lezingendagen waar anderen deze plant als niet zo moeilijk betitelden, maar vooral de nadruk legden op zeer droog houden in de zomer. Dit schrijvende met de huidige zomer in gedachten is dat best een uitdaging, maar de bovengenoemde oplossing van het glasplaatje over de bollen kan daar onder de huidige omstandigheden zeker een goede bijdrage zijn. De wisselvalligheid en de uitersten in ons weerbeeld, waar we door het veranderde klimaat mee te maken hebben, zorgen voor meer uitdagingen. De hoeveelheden water die we tegelijk krijgen, zijn veel groter dan wat veel van onze planten kunnen verwerken, met alle nare gevolgen van dien. Dit heeft de afgelopen winter menig rotsplant het leven gekost. Met afdekken kun je wel de neerslag van boven tegen houden, maar op een gegeven moment raakt toch de grond volledig verzadigd, doordat water uit de omgeving tot de grond onder afdekplaatjes doordringt. Een hoge ligging met goed doorlatende grond zijn dan ook van belang om je planten te redden. Deze grilligheid in het weerbeeld zal ons zeker meer uitdagingen gaan opleveren in de komende jaren en het is nog maar de vraag of het ons zal blijven lukken om een grote afwisseling met aparte (moeilijkere) planten in een tuinsituatie te laten groeien en bloeien. Ik vermoed dat de bijzondere en wat lastigere planten steeds meer in potculturen onder gecontroleerde omstandigheden in alpiene kassen terecht komen, waarbij scherm mogelijkheden in de zomer ook een rol gaan spelen. Bij veel planten zie je ook dat de bloei minder wordt en mogelijk spelen warmere winters met minder perioden onder het vriespunt hierbij ook een rol. Wie hier meer van weet, wil ik graag uitdagen dit met ons te delen. Mijn kennis hiervan

3. Sternbergia sicula

4. *Sternbergia lutea* in de tuinomgeving

gaat niet verder dan de wetenschap dat de oudere aardbeienrassen een voldoende grote rozet moeten hebben om in een koude-periode voldoende bloemen te kunnen aanleggen. Iedere plantensoort zal zijn eigen behoeften hierin hebben, maar of we deze allemaal kennen vraag ik me af.

Een ander aspect van de bloeizekerheid van bolgewassen is voldoende bemesting. Direct na de bloei moeten de bollen voldoende voedingsstoffen kunnen opnemen om bloemen voor het volgende seizoen te kunnen aanleggen. Hierbij wil ik graag de nadruk leggen op langzaam vrijkomende voeding in de vorm van organisch meststoffen. Met de extreme regenbuien en de grote hoeveelheden neerslag (afgelopen winter ruim 1,5 keer zoveel dan normaal) die we nu hebben, zullen chemische meststoffen snel uitspoelen of doorstromen naar diepere grondlagen, waardoor ze voor onze planten onbereikbaar zijn.

Dit wordt erger naarmate we meer mineralen delen en dus minder organische stoffen in onze grond hebben. Dus hoe doorlatender we onze grond maken, hoe sneller we de meststoffen kwijtraken. Dit geldt zeker ook voor planten die we in potten telen.

Kortom weer voldoende stof voor nieuwe uitdagingen en toch maar door blijven gaan met het verzamelen van slakken die mijn mooie planten bedreigen. Al wandelend door mijn natte tuin heb ik toch weer plekjes gevonden waar planten uitgedroogd waren. Mogelijk bieden dat soort plekjes een goede standplaats voor de *Sternbergia lutea* (4). We gaan het in ieder geval weer proberen en laten we vooral ook doorgaan met het delen van elkaars ervaringen via ons Folium Alpinum, zodat we samen de veranderingen in ons klimaat kunnen trotseren en zoveel mogelijk soorten planten kunnen blijven kweken.

Lewisia and Rhodohypoxis World

Annie en Ap Peppelenbos.

Alpine tuin en hobby kwekerij

Ruim assortiment in Lewisia, Rhodohypoxis, Primula, Iris, Delosperma, Saxifraga, Hosta's en alpiene planten voor de rotstuin.

Een bezoek aan ons altijd de moeite waard.

A.Peppelenbos, Acaciaplein 29, 7213WL Gorssel

Tel 0575-540791 of 0652536795.

E-mail a.peppelenbos@upcmail.nl

Bezoek en openingstijden zie, www.lewisiatuin.nl

**THE SCOTTISH
ROCK GARDEN CLUB** www.srgc.net
For people who love plants

Enjoy:

Interaction with international participants in our Forum at www.srgc.net
Read the monthly Bulb Log and e-magazine, 'International Rock Gardener' online
Access the excellent, twice yearly journal, 'The Rock Garden'
Our annual seed exchange of over 4,000 entries, Shows-conferences - student grants -
Local Groups and much more.....

**Why not join us? Subscription options for posted or electronic journal for Members.
Visit our world renowned web site to join or learn more: www.srgc.net**

Universiteit Utrecht

*De mooiste planten
uit de hele wereld!*

Botanische Tuinen Universiteit Utrecht

www.uu.nl/botanischetuinen

facebook.com/BotanischeTuinenUU

